

Schetsontwerp Polders Oosterland & Lappenvoort

Juni 2022

Colofon

Vormgeving en verbeelding:

Tekst en redactie:

In opdracht van:

LAOS LANDSCHAPS
ARCHITECTUUR

Touché | *concept & copy*

LAOS Landschapsarchitectuur en haar partners hebben zoveel mogelijk beeldmateriaal gebruikt waarvan de rechten in eigen bezit zijn. Daar waar beeldmateriaal is gebruikt van derden is bronvermelding toegepast. Mocht u bezwaar hebben tegen het gebruik van beeldmateriaal, neem contact op via bovenstaand adres.

Inhoud

Inleiding	5
1. Waar zijn we?	7
Geomorfologie	9
Hoogte	11
Landgebruik en natuur	13
Watersysteem	15
Cultuurhistorie en beleving	17
2. Wat is de opgave?	19
Randvoorwaarden	23
3. Natuurdoelen	25
4. Schetsontwerp	36
Ontwerpprincipes en plantoelichting	38
Bijzondere plekken en elementen	42
5. Hoe nu verder?	49
Bronnen	50

Inleiding

Voor u ligt het schetsontwerp voor de polders Oosterland, Lappenvoort, Polder Glimmen en Glimmermade tussen Eelde-Paterswolde en de A28. In opdracht van de provincies Groningen en Drenthe wordt hier een natuurgebied ingericht als onderdeel in het Natuurnetwerk Nederland. Het gaat om een wettelijke opgave die uiterlijk in 2027 gerealiseerd moet zijn. Hoofddoel is om de condities voor natuurontwikkeling optimaal te maken. Het poldergebied wordt bovendien ingezet voor andere opgaven, namelijk behoud van noodwaterbergingscapaciteit, reductie van CO₂-emissie en -voortvloeiend uit de Landschapsvisie Drentsche Aa 2.0 (2016) - behoud en versterking van landschap, cultuurhistorie en beleving.

De natuurkwaliteit in de polders gaat al jaren achteruit. Monitoringresultaten geven voor veel soorten flora en fauna een dalende lijn te zien. Diep wegzakkende grondwaterstanden zijn een belangrijke oorzaak. Tegelijkertijd zijn in het gebied bijzondere waarden en soorten te vinden die het beschermen meer dan waard zijn. Op deze plek noemen we alvast de zeldzame witte variant van de wilde kievitsbloem in een deel van polder Oosterland.

Dit schetsontwerp volgt op onderzoeken die in de afgelopen jaren zijn verricht naar het watersysteem, de biochemische condities van bodem en water, de huidige staat en potenties van flora en fauna en de aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden. Samen met betrokken gebiedspartijen is

in meerdere schetsateliers verkend wat de wettelijke opgaven, wensen en (on)mogelijkheden voor de polders zijn. Een van die schetsateliers had specifiek betrekking op recreatieve beleving. Tijdens een goed bezochte gebiedsexcursie hebben belangstellenden zich laten informeren over de verschillende thema's die in dit project bij elkaar komen.

Het schetsontwerp is een tussenstap op weg naar het inrichtingsplan en uiteindelijk de aanbesteding en uitvoering. In de komende tijd worden nog meerdere bestuurlijke slagen en verdiepende onderzoeksrondes doorlopen. Dat betekent dat we met het schetsontwerp een gedeelde richting te pakken hebben, maar nog geen precieze inrichting.

Op de volgende pagina's nemen we u aan de hand van verschillende kaarten mee het gebied in. Waar zijn we, wat zien we en wat valt te zeggen over landgebruik, bodem en water. In de hoofdstukken daarna lichten we de opgave nader toe, duiden we de fysieke omstandigheden waarmee we te maken hebben, beschrijven we de randvoorwaarden en verklaren we de beoogde natuurdoelen. Nadat alle ins en outs van het gebied aan bod zijn geweest, komen we bij de kern van dit document: het schetsontwerp, uitgewerkt in meerdere schetsen en voorzien van tekst en uitleg. In het hoofdstuk 'Hoe nu verder' gaan we in op het vervolgproces.

GRONINGEN

Laagveengordel

Drentsche Aa

Haren

Eelde

Zuidlaren

Harkstede

Danen

Glimmen

Vries

Tynaarlo

Schipborg

Eelderwolde

Patenswilde

Westerbroek

Fokholterbosch

Fokholter Aa

Zuidlaardermeer

Noordlaren

Mulders

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

Laagveengordel

Drentsche Aa

Haren

Eelde

Zuidlaren

Harkstede

Danen

Glimmen

Vries

Tynaarlo

Schipborg

Eelderwolde

Patenswilde

Westerbroek

Fokholterbosch

Fokholter Aa

Zuidlaardermeer

Noordlaren

Mulders

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

MEERWICHT

1. Waar zijn we?

Het 367 hectare grote plangebied ligt tussen Eelde-Paterswolde in het westen en het Noord-Willemskanaal en de A28 in het oosten. We duiden dit project aan met 'Polders Oosterland & Lappenvoort', maar feitelijk gaat het om vier polders: aan de noordkant Oosterland, langs de westrand en in het zuiden Lappenvoort, aan de oostkant Polder Glimmen en in het zuidoosten Glimmermade.

Het gebied valt binnen de gemeentegrenzen van Tynaarlo en Groningen.

De polders liggen in het benedenloopgebied van de Drentsche Aa. Precies op de provinciegrens stroomt de Oude Aa door de polders, een zijtak van de Drentsche Aa. In 1861 van elkaar gescheiden door de aanleg van het Noord-Willemskanaal, zijn beide waterlopen via een sifon onder het kanaal in 2004 weer met elkaar verbonden.

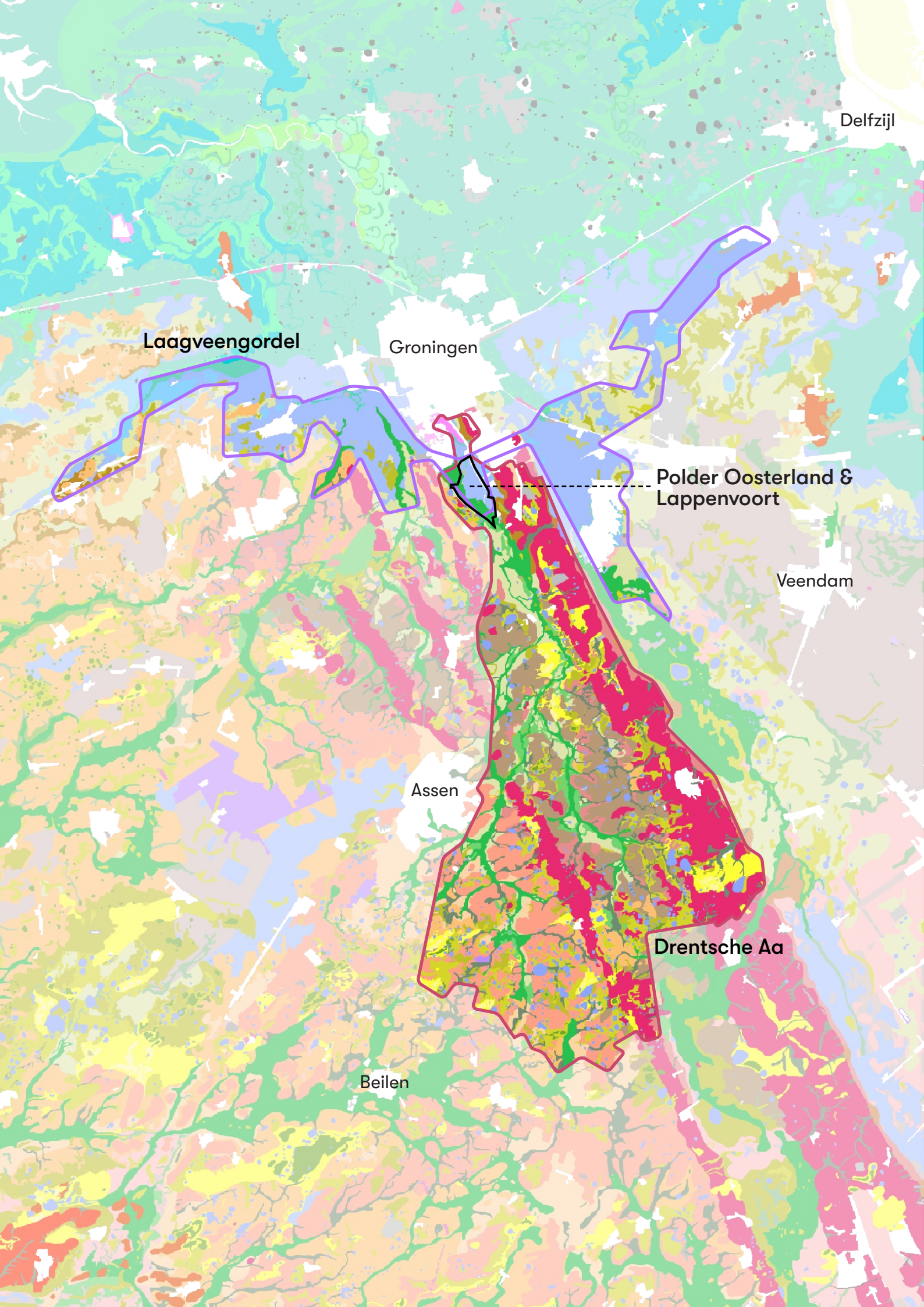
Op de hogere zandrug - de Tynaarlorug - aan de westkant van het plangebied ligt de gordel van landgoederen van Eelde-Paterswolde: Oosterbroek, Vosbergen, De Duinen, Lemferdinge en Vennebroek. Vanaf de rug lopen houtsingels, lanen en sloten de polders in. De polders Oosterland en Lappenvoort worden van elkaar gescheiden door de Eelder Schipsloot. In het noordwesten van het gebied ligt het Friese Veen, een moerasgebied met

open water dat in de eerste helft van de 19e eeuw is ontstaan door veenafgraving. Naast het Friese Veen ligt de Camphuispolder. Om wegzijging van water vanuit het Friese Veen tegen te gaan, is in 1994 de bemaling van deze polder stopgezet, waardoor het nu een moeras is.

Langs de noordkant wordt het gebied begrensd door de Meerweg, met aan de overzijde daarvan het Paterswoldsemeer. Aan de andere kant van de snelweg ligt het dorp Haren. De stad Groningen ligt hemelsbreed op zo'n vijf kilometer noordwaarts.

Het plangebied ligt precies op de plek waar twee omvangrijke natuur- en watersystemen bij elkaar komen: het Drentsche Aa-gebied en de laagveengordel - de aaneenschakeling van laagveengebieden tussen het Westerkwartier, 't Roegwold en het Zuidlaardermeergebied.

Delfzijl

Laagveengordel

Groningen

Polder Oosterland & Lappenvoort

Veendam

Assen

Drentsche Aa

Beilen

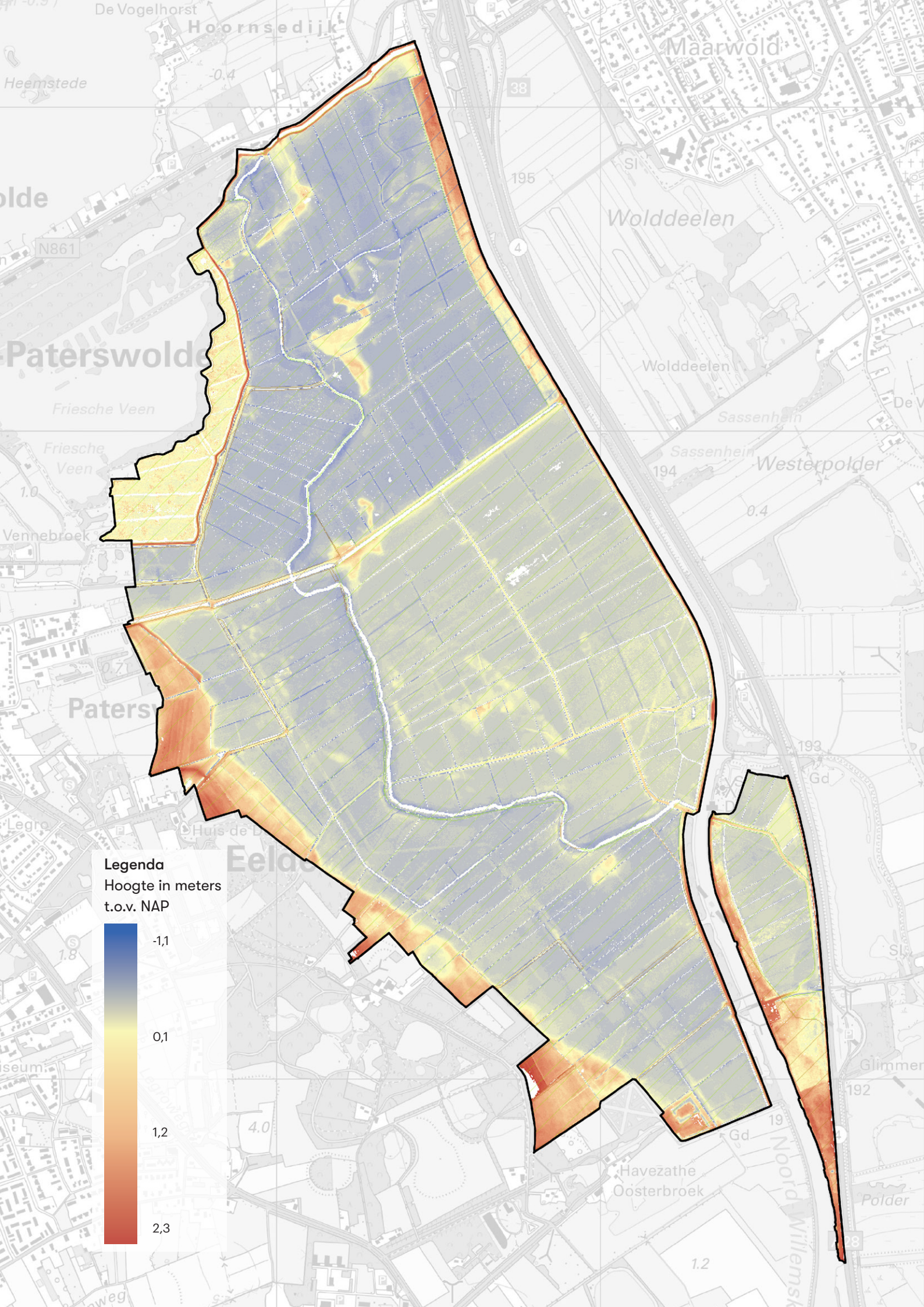
GEOMORFOLOGIE

Het landschap is gevormd door water. Oorspronkelijk lagen de polders in de benedenloop van het beekdal van de Drentsche Aa. Water stroomde hier vanuit verschillende kanten en in grote hoeveelheden naartoe: kwelwater vanaf de ruggen, beekwater van de Drentsche Aa en zeewater vanuit de Waddenzee. Onder invloed van langdurige vernatting ontstonden veengronden. Plantenresten kregen bij gebrek aan zuurstof niet de kans om te verteren en zo vormden zich de veenpakken. Rondom de beek lagen de natste gronden, daar is het veenpakket het dikst.

Tot in de 17e eeuw stond de Oude Aa via het Hoornse Diep en het Reitdiep in open verbinding met de Waddenzee. Af en toe drong de zee diep het binnenland in. Dat verklaart de afzetting van zeeklei in een noordelijk stukje van de polder Oosterland. Overstromingen van de Drentsche Aa hebben gezorgd voor afzetting van klei. Ook komen op een aantal plekken dekzandwelingen en dekzandruggen voor. Zij zijn gevormd door de wind.

In westelijke richting loopt het natte beekdal over naar de hogere zandgronden van Eelde-Paterswolde. De grondmorenen van de rug van Tynaarlo - sediment dat in de voorlaatste ijstijd Saalien werd meegevoerd door landijs - zijn grotendeels afgedekt met licht golvend dekzand. In de ondergrond zijn keileemwelingen aanwezig.

De polders bestaan vrijwel geheel uit ontgonnen veenvlakten. Het geheel vormt een langgerekte laagte met een afwaterende, oorspronkelijk meanderende beek.

Legenda
Hoogte in meters
t.o.v. NAP

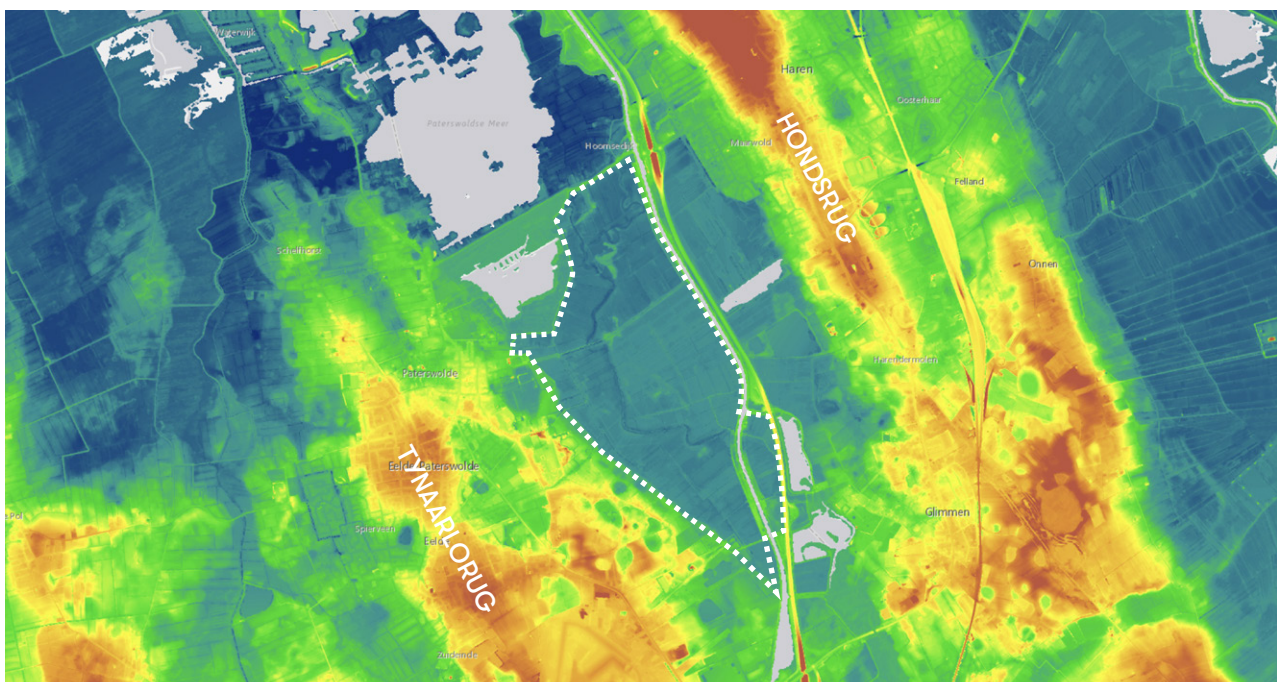

HOOGTE

In vergelijking met de boven- en middenloop van de Drentsche Aa geeft de benedenloop, waartoe de polders behoren, maar weinig reliëf te zien. Het is een vlak gebied met hoogteverschillen van minder dan 0,25 meter. Het dal is breed. Er is wel sprake van behoorlijke hoogteverschillen met de beekdalflanken buiten de polders: de Tynaarlorug in het westen en de Hondsrug in het oosten. In het oog springend is de hoog op de Hondsrug gelegen Rijksstraatweg waarlangs de villa's van Haren en het zuiden van de stad Groningen zijn gebouwd.

Polder Oosterland ligt met -1,1 tot 0,1 m NAP lager dan de andere polders, waar het maaiveld overwegend tussen -0,1 en 0,6 m NAP ligt. De Glimmer Polder ligt het hoogst. Waarschijnlijk hangen de hoogteverschillen voor een belangrijk deel samen met het gevoerde peilbeheer en, als gevolg daarvan, verschillen in veenoxidatie.

In het gebied liggen enkele leidijken: lage dijken die werden aangelegd om cultuurgrond te beschermen tegen moeraswater. Andere elementen in het reliëf zijn de fossiele loop van de Drentsche Aa en beekduinen.

POLDER HET OOSTERLAND

POLDER
CAMPHUIS

POLDER GLIMMEN

POLDER LAPPENVOORT

POLDER
GLIMMER-
MADE

LANDGEBRUIK EN NATUUR

Eigendom en beheer van de polders zijn verdeeld over verschillende partijen, waaronder Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Kraus Groeneveld Stichting en particuliere eigenaren. Een deel van het plangebied valt onder het grondwaterbeschermingsgebied van Waterbedrijf Groningen. Het waterbeheer is in handen van Waterschap Hunze en Aa's.

Bij langdurig hevige regenval kan het plangebied worden ingezet om wateroverlast in Groningen te voorkomen. Graslanden zijn deels in agrarisch gebruik. Beheer komt nu neer op een combinatie van beweiding, maaien en nabeweiding.

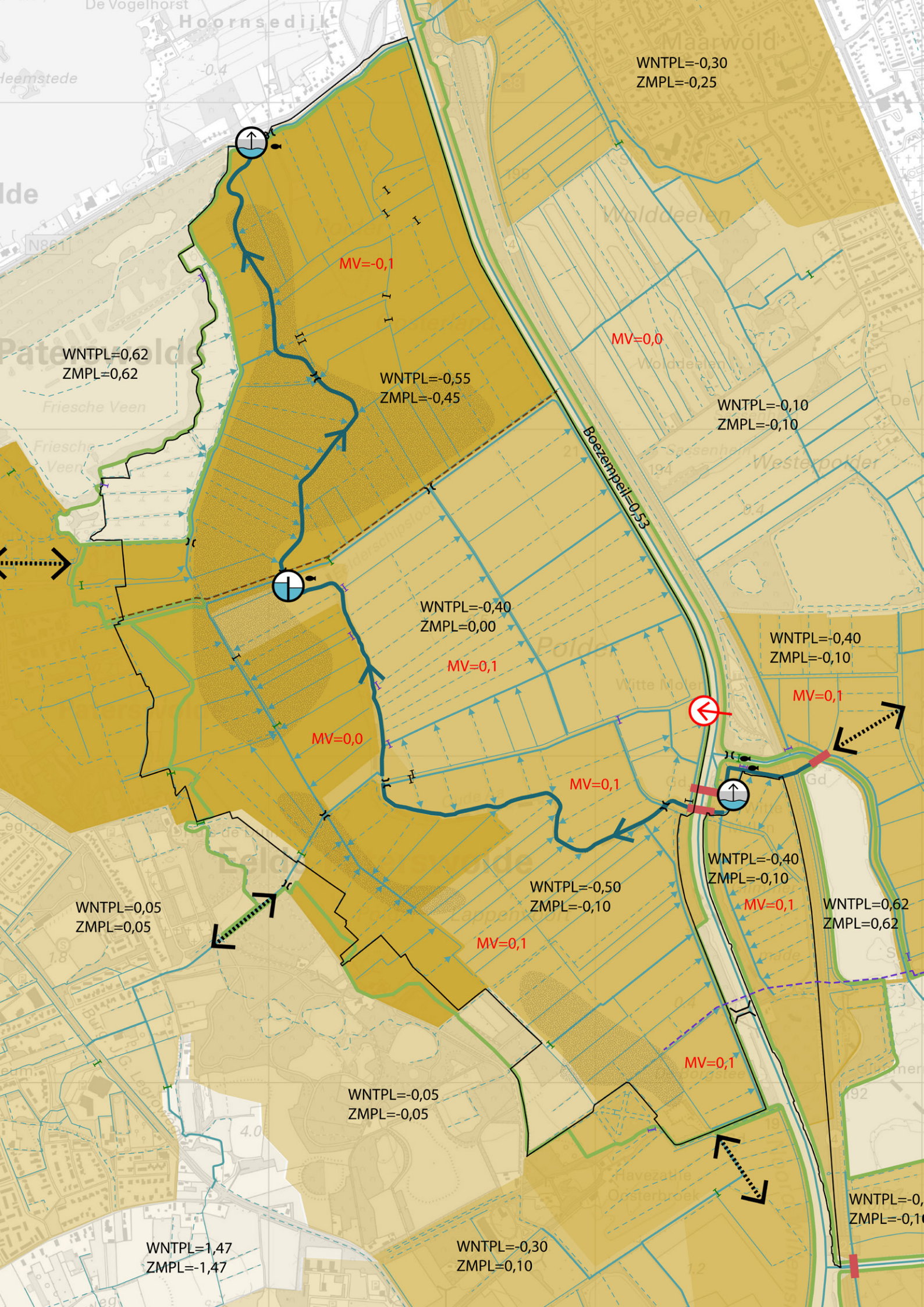
Het landschap is overwegend open. Rond de Oude Aa zijn moerasvegetaties en bosjes van els en wilg te vinden en langs het Noord-Willemskanaal ligt een gordel van bos en struikgewas. De westflank is een kleinschalig besloten landschap dat hoort bij de landgoederengordel.

Dit benedenloopgebied met hogere flanken aan weerszijden kenmerkte zich oorspronkelijk door een grote variatie in natuurwaarden. Deze diversiteit was te danken aan de overgangen van hoog naar laag, open naar besloten, nat naar droog en zand naar veen. Maar de natuur in de polders heeft het al vele jaren erg moeilijk. Planten die hier ooit volop te vinden waren en die kenmerkend zijn voor een meer natuurlijke benedenloop, komen hier bijna niet meer voor. Een belangrijke factor is de afname van kwel. Kwel is diep grondwater dat onder druk aan de oppervlakte komt. Het is vaak rijk aan mineralen zoals ijzer en kalk, en arm aan meststoffen. Dat is precies wat sommige plantensoorten nodig hebben.

Kwelwater stroomt toe vanuit hoger gelegen gebieden: de Tynaarloerug aan de ene kant en de hogere zandgronden aan de andere kant, op grotere afstand van de polders. Bij voldoende druk kan kwelwater de wortelzone van de zogeheten kwelafhankelijke flora bereiken. Als gevolg van verdroging is de druk echter zo afgenomen, dat kwelwater de wortelzone niet of nauwelijks meer kan bereiken, waardoor die specifieke flora sterk is afgenomen.

Plantensoorten die karakteristiek zijn voor een benedenloop, komen alleen plaatselijk en langs de sloten voor. Waterviolier, snavelzegge en veldrus wijzen plaatselijk op nog enige invloed van kwel. Dotterbloem, Noordse zegge en scherpe zegge wijzen op de vroegere invloed van overstromingen. Zwanenbloem, lidsteng en oeverzegge verraden dat het zeewater soms tot hier kwam. Bijzonder zeldzaam is de witte variant van de wilde kievitsbloem in een klein deel van de polder Oosterland. Deze variant komt vrijwel nergens anders in Nederland voor.

Tot in de jaren tachtig van de 20e eeuw waren de polders een broedgebied voor weidevogels als kievit, scholekster en tureluur. Belangrijke oorzaken van hun sterke achteruitgang zijn de lage waterstanden, afname van openheid, en toename van verroeping, verstoring en natuurlijke vijanden.

Hoornsedijk

WNTPL=-0,30
ZMPL=-0,25

WNTPL=0,62
ZMPL=0,62

MV=-0,1

WNTPL=-0,55
ZMPL=-0,45

MV=0,0

WNTPL=-0,10
ZMPL=-0,10

Boezempeil=0,53

WNTPL=-0,40
ZMPL=0,00

MV=0,1

WNTPL=-0,40
ZMPL=-0,10

MV=0,0

MV=0,1

MV=0,1

WNTPL=0,05
ZMPL=0,05

WNTPL=-0,50
ZMPL=-0,10

WNTPL=-0,40
ZMPL=-0,10

WNTPL=0,62
ZMPL=0,62

MV=0,1

MV=0,1

WNTPL=-0,05
ZMPL=-0,05

WNTPL=1,47
ZMPL=-1,47

WNTPL=-0,30
ZMPL=0,10

WNTPL=0,
ZMPL=-0,10

WATERSYSTEEM

De waterhuishouding is allesbepalend in dit gebied, zowel in de huidige situatie als voor de ontwikkelingsmogelijkheden in de toekomst.

Het waterpeil is nu een compromis tussen natuur en landbouwfuncties. Bij een neerslagoverschot in de winter wordt water snel afgevoerd. Het grondwaterniveau krijgt zo geen kans om te stijgen in natte perioden. Ook zakt in droge perioden de grondwaterstand diep weg. De veenlaag wordt blootgesteld aan zuurstof, met als gevolg dat het veen oxideert en het maaiveld daalt. Bij oxidatie van veen komt CO₂ vrij, wat bijdraagt aan klimaatverandering. Ook komen bij de oxidatie van veen voedingsstoffen vrij, met verruiging van de vegetatie als gevolg. Om het oorspronkelijke beekstelsel te laten stromen, wordt water ingelaten.

De waterstand wordt gereguleerd met behulp van een sifon onder het Noord-Willemskanaal, een gemaal benedenstrooms in de oude Aa en een stuw bij de Eelder Schipsloot. Het plangebied is opgedeeld in zes verschillende peilgebieden: twee met een vast peil en vier met een tegennatuurlijk peil. Dat laatste betekent dat het peil in de zomer hoger is dan in de winter. In polder Oosterland en in het noordwesten van polder Lappenvoort bedraagt het peilverschil tussen zomer en winter 10 cm. In het zuiden van polder Lappenvoort en in de polder Glimmermade is het verschil maar liefst 30 tot 40 cm.

Bij de aanleg in 1861 van het Noord-Willemskanaal werd de Oude Aa afgesloten van de Drentsche Aa. Vervolgens zijn de polders ontstaan. Dankzij de aanleg in 2004 van

de onderleider onder het kanaal, stroomt er weer een bescheiden hoeveelheid water vanuit de Drentsche Aa de Oude Aa in.

Een sifon ten noorden van dit hoofdsifon, in de omgeving van de Witte Molen, zorgt voor peilbeheer in de Glimmer Polder die, zoals op de hoogtekaart al te zien was, hoger ligt dan de andere polders. Het water van de Eelder Schipsloot staat in open verbinding met de Oude Aa en watert af naar gemaal Meerweg.

De polders zijn in te zetten als noodwaterberging. Na een periode van extreem hevige regenval kan overtollig water hier worden geborgen om overstroming van de stad Groningen tegen te gaan. De noodwaterberging heeft een oppervlakte van 372 hectare. Voor de inrichting ervan zijn kades aangelegd en bij het Noord-Willemskanaal is een inlaat gekomen. Bij inzet van de noodwaterberging kan water in de polders 1 tot 1,5 meter boven maaiveld komen te staan. Na maximaal een week wordt het gecontroleerd weer afgevoerd. Met de toekomstige inrichting blijft de noodwaterbergingscapaciteit behouden.

De polders Oosterland en Lappenvoort maken deel uit van het intrekgebied van de waterwinning door Waterbedrijf Groningen. Ten behoeve van drinkwater voor inwoners van de stad Groningen en omstreken onttrekt het waterbedrijf bij De Punt merendeels oppervlaktewater en een klein deel grondwater.

Legenda

Stuw

Inlaat

Afwateringsfunctie omgeving

Gemaal

Vispassage

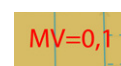
Kwelgebied

Overlaat

Inlaat noodberging

M=0,1 Maaiveld t.o.v. NAP

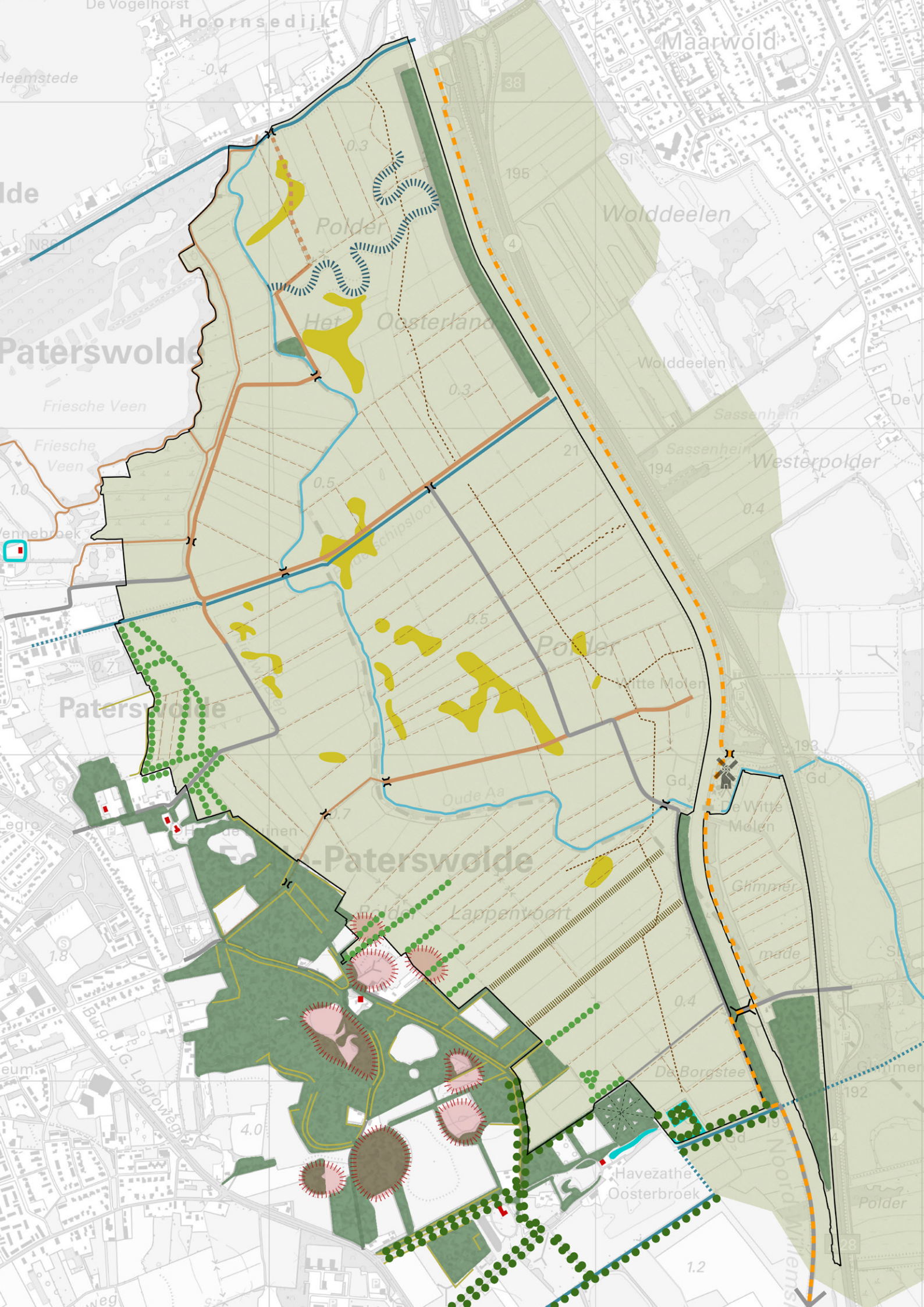
Vaste stuw

Sifon

WNTPL=0 Winterpeil / zomerpeil
ZMPL=0,6 t.o.v. NAP

CUTUURHISTORIE EN BELEVING

De polders en de landgoederenzone zijn een geliefd wandelgebied voor inwoners van Eelde-Paterswolde, andere aangrenzende dorpen en de stad Groningen. Het schetsatelier van april 2022, waarin beleving centraal stond, bevestigde nog eens dat de belevingswaarde onlosmakelijk is verbonden met de schoonheid van het landschap, de rijke cultuurhistorie en de natuur. Men waardeert de rust en de stilte en de afwisseling van spannende doorkijkjes en lange zichtlijnen, besloten en weids, hoog en laag. Ook landschapselementen zoals houtsingels en zandopduikingen, het uitzicht op de Witte Molen en de historische kleinschalige verkaveling doen veel voor de ruimtelijke kwaliteit.

Wat door omwonenden en bezoekers wordt gewaardeerd, komt - niet toevallig - voor een belangrijk deel overeen met wat provincies en gemeenten belangrijk vinden om te beschermen en waar mogelijk te herstellen of te versterken. Van grote landschappelijke waarde is het patroon van houtsingels, oude paden en sloten die vanaf de Tynaarloerug de polders inlopen. Cultuurhistorisch zijn de sloten, als zichtbaar spoor van ontginning en landbouwkundig gebruik, van betekenis.

Behalve cultuurhistorische waarden zijn er de aardkundige waarden. In het gebied zijn dekzandwelingen, dekzandruggen, beekduinen en een fossiele waterloop te vinden. Vermoedelijk liggen er ook pingoruïnes, maar nader onderzoek zal dat moeten bevestigen. Pingoruïnes zijn overblijfselen van heuvels die in het Weichselien waren ontstaan doordat een ondergrondse ijslens de bodem opdrukte. Toen het ijs smolt, zakten ze in tot een cirkelvormig watertje.

Uit archeologisch onderzoek komt naar voren dat in het gebied vindplaatsen te verwachten zijn uit de ijzertijd, late prehistorie, romeinse tijd en middeleeuwen, bijvoorbeeld kano's, offergaven en voorden. Dat betekent dat ingrepen diep in de bodem hier niet zomaar mogen plaatsvinden.

In de komende tijd, vóór vaststelling van de definitieve inrichting, staat nog een onderzoek op de rol naar veenterpen en eventuele archeologische vindplaatsen op de zandruggen.

Door het gebied lopen verschillende paden voor wandelaars en deels voor ruiters. Het zijn overwegend oude landbouwpaden, maar er voeren ook een paar over de dijkes - waar vandaan het uitzicht extra fraai is - en door moerassiger delen, die in langdurig natte tijden op zijn minst uitdagend te noemen zijn.

Op de archeologische, aardkundige en cultuurhistorische waarden is gemeentelijk en provinciaal beleid van toepassing. Voor het Drentsche Aa-gebied is dat beleid bij elkaar gebracht in de Landschapsvisie Nationaal Park Drentsche Aa 2.0. De eerste versie dateert van 2004 en de huidige is vastgesteld in 2016. Gebiedsbewoners, ondernemers en deskundigen op diverse terreinen zijn bij het opstellen ervan nauw betrokken geweest.

Legenda

Kavelgrens voor 1832

Beekduin

Pingoruïne

Fossiele waterloop

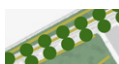
Houtsingel

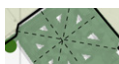
(Deels verdwenen) loopgraven

Historische waterloop

Bomenrij/laan

Sterrenbos

Leidijk

Opgaande groenstructuur

(Half)verharde weg

Onverharde weg

Lange-afstandsfietspad (gepland)

Witte Molen

2. Wat is de opgave?

Hoofdoopgave voor de polders is dat ze zo worden ingericht en beheerd dat er een goed functionerende schakel in het Natuurnetwerk Nederland (NNN) ontstaat. Dit Nederlandse netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden is bedoeld om natuurgebieden te versterken en beter met elkaar te verbinden. Dat is essentieel voor behoud en versterking van biodiversiteit, van soortenrijkdom. Planten en dieren moeten zich zoveel mogelijk ongestoord kunnen verspreiden en verplaatsen via land en water, via groene en blauwe aders in het landschap. Het gebied ligt vanuit ecologisch oogpunt op een cruciale plek, namelijk daar waar twee omvangrijke robuuste natuur- en watersystemen, allebei behorend tot het NNN, elkaar raken: aan de ene kant de laagveengordel van Leekstermeer en Paterswoldsemeer naar Besloten Venen, Zuidlaardermeergebied, 't Roegwold en Schildmeer en aan de andere kant het beekdal van de Drentsche Aa.

De hoofdoopgave in dit gebied wordt gecombineerd met andere opgaven. Zo gaat de waterhuishoudkundige inrichting bij voorkeur uit van zo min mogelijk stuwen, gemalen en peilvakken. Maar verhoging van het waterpeil mag natuurlijk niet leiden tot wateroverlast voor de omgeving. Een ander belangrijk aandachtspunt is hoe aardkundige, cultuurhistorische en archeologische waarden en beleving zich het best laten verbinden met de opgaven voor natuur, waterberging en CO₂. Daarnaast dient de toekomstige inrichting te voorzien in instandhouding van de noodwaterberging en vermindering van CO₂-emissie als gevolg van veenoxidatie.

De opgave op hoofdlijnen:

- Conditie creëren voor natuur- en landschapswaarden die, uiteraard onder voorwaarde dat ze realiseerbaar zijn (zie volgende hoofdstuk), aansluiten op de laagveengordel, de Drentsche Aa, het Friese Veen, de Camphuispolder en de landgoederengordel.
- Realisatie van een robuust natuur- en watersysteem met natuureenheden van voldoende omvang.
- Herkenbaar houden van het kleinschalige cultuurlandschap met de historische verkaveling en het patroon van singels, paden, sloten en leidijken.
- Instandhouding en benutting van de landschappelijk en ecologisch waardevolle gradiënten.
- Behoud en zo mogelijk versterking van het kievitsbloemhooiland in polder Oosterland.
- Behoud van leefgebied voor de grote modderkruiper.
- Behoud van de noodwaterbergingscapaciteit.
- Door peilverhoging vermindering van veenoxidatie en CO₂-emissie.
- Behoud en versterking van belevingskwaliteit voor wandelaars en ruiters, waarbij de zonering (entrees en toegankelijkheid van het gebied) waarborgt dat de kwetsbare natuurkern wordt ontzien en dat recreatieve druk wordt gespreid.

HET DOORLOPEN PROCES IN VOGELVLUCHT

In de afgelopen periode zijn diverse onderzoeken gedaan. Samen met gebiedspartners en deskundigen is in overleggen, werk- en schetsessies hard gewerkt om grip te krijgen op deze complexe opgave. Wat gaandeweg steeds meer duidelijk werd, was dat beekdalgraslanden als dotterbloemhooiland en schraallandvegetaties, maar ook weidevogelgrasland, geen haalbare opties zijn. Meerdere factoren spelen daarbij een rol:

- veraarding van het veen
- hoge voedselrijkheid van de bovengrond
- afgenomen kweldruk
- diep wegzakkende grondwaterstanden
- een lastige waterhuishoudkundige situatie

Een optie die is overwogen, is relatief voedselrijk bloemrijk grasland dat natter is dan nu. Daar zijn drie dingen voor nodig: terugdringen van de voedselrijkdom op veraard veen, stimuleren van kruidenrijkdom en tegengaan van pitrustontwikkeling. Het grote bezwaar dat aan deze optie kleeft, is dat dit een lange, bovendien uiterst onzekere weg is, waarvoor gedurende lang tijd intensief herstelbeheer nodig is.

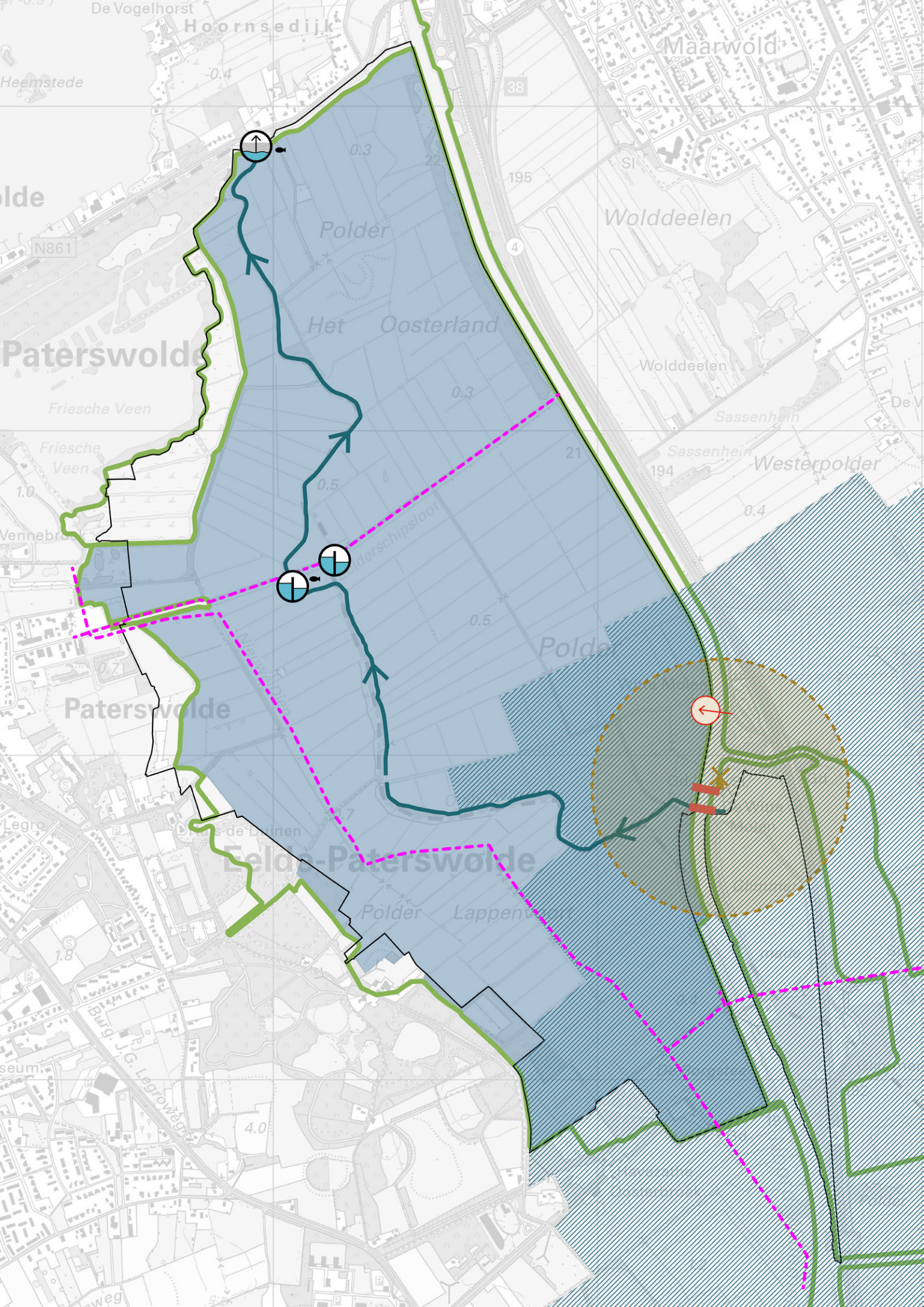
Bij het verkennen van realistischer inrichtingsmogelijkheden op deze plek, komt moeras in

beeld. Daar zijn meerdere argumenten voor aan te voeren. Moeras sluit goed aan op de rest van de laagveengordel, past prima in de benedenloop van een beekdal, biedt kansen voor veel soorten en draagt bij aan vermindering van CO₂-emissie en vastlegging van koolstof. Hoofdstuk 3 gaat uitvoerig in op moerasontwikkeling en de keuze voor natuurbeheertypen.

Schetsatelier beleving

In april 2022 vond het schetsatelier 'Beleving van de Polders Oosterland & Lappenvoort' samen met de omgeving plaats. De uitkomsten vormen bruikbare ingrediënten voor het schetsontwerp. Tijdens deze bijeenkomst met gebiedspartijen zijn verschillende inrichtingsvraagstukken verkend, zoals: hoe kunnen landschappelijk hooggewaardeerde kwaliteiten beleefbaar blijven en worden versterkt? Hoe laat het bestaande padennetwerk zich inzetten? Wat zijn goede uitzichten en rustplekken? Waar laten entrees zich, met het oog op spreiding van recreatieve druk, bij voorkeur wel én niet inrichten? De wensen en ideeën die daartoe zijn ingebracht, zijn vervolgens op hun toegevoegde waarde en haalbaarheid beoordeeld en zoveel mogelijk in het schetsontwerp verwerkt.

RANDVOORWAARDEN

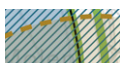
Onder randvoorwaarden verstaan we gegeven omstandigheden in of rond het plangebied waar we bij de inrichting mee te maken hebben en waar we geen invloed op hebben. In en rond de polders zijn dat:

- Aardkundig en archeologisch bodemarchief blijft in principe onaangetast. Waar mogelijk, worden deze waarden als inspiratie voor het ontwerp gebruikt. Bij eventuele bodemingrepen is afstemming met provincie en gemeenten nodig.
- Voor vaststelling van de definitieve inrichting vindt nog aanvullend onderzoek plaats naar veenterpen en eventuele archeologische vindplaatsen op de zandruggen. De resultaten zijn mede sturend in het inrichtingsplan.
- Waterwinning blijft bestaan.
- De noodwaterbergingscapaciteit blijft gehandhaafd.
- In de ondergrond aanwezige persleidingen blijven onaangetast en altijd bereikbaar.
- Geen waterhuishoudkundige nadelige effecten in de omgeving als gevolg van natuurontwikkeling in de polders.
- De molenbiotoop van de Witte Molen blijft vrij van obstakels als bomen en struiken, voor voldoende wind en zichtbaarheid.
- In het inrichtingsplan dient afstemming plaats te vinden met planvorming in de omgeving: kadeversterking door het waterschap, aanleg fietstracé Groningen-Assen, faunaverbinding A28 en de ecologische verbindingzone Meerweg.

Legenda

Waterkering

Molenbiotoop

Noodwaterbergingsgebied

Waterwingebied

Inlaat noodwaterbergingsgebied

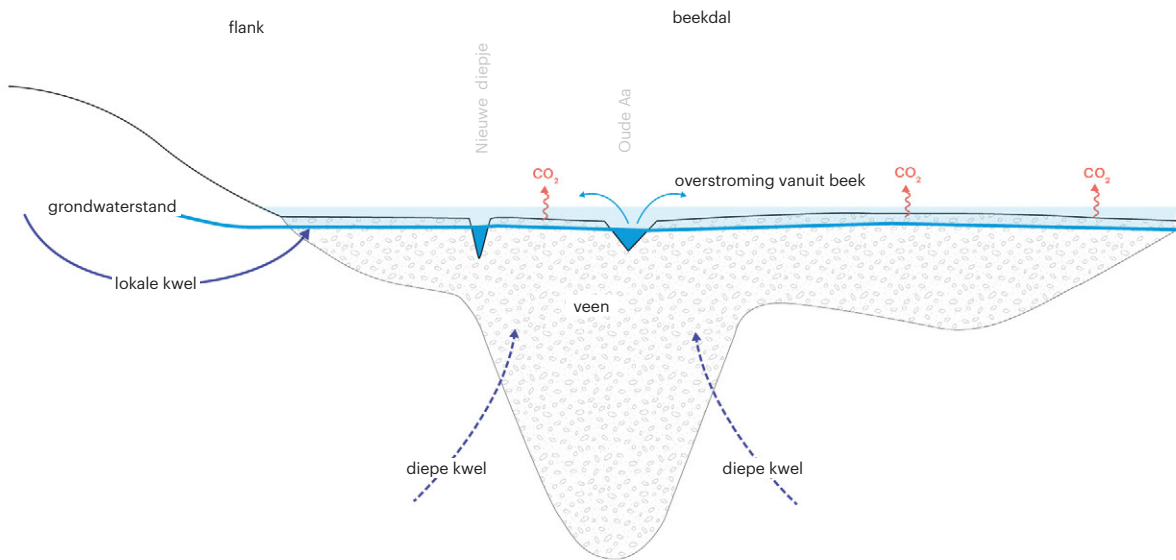

Persleidingen (5m vrijhouden weerszijden)

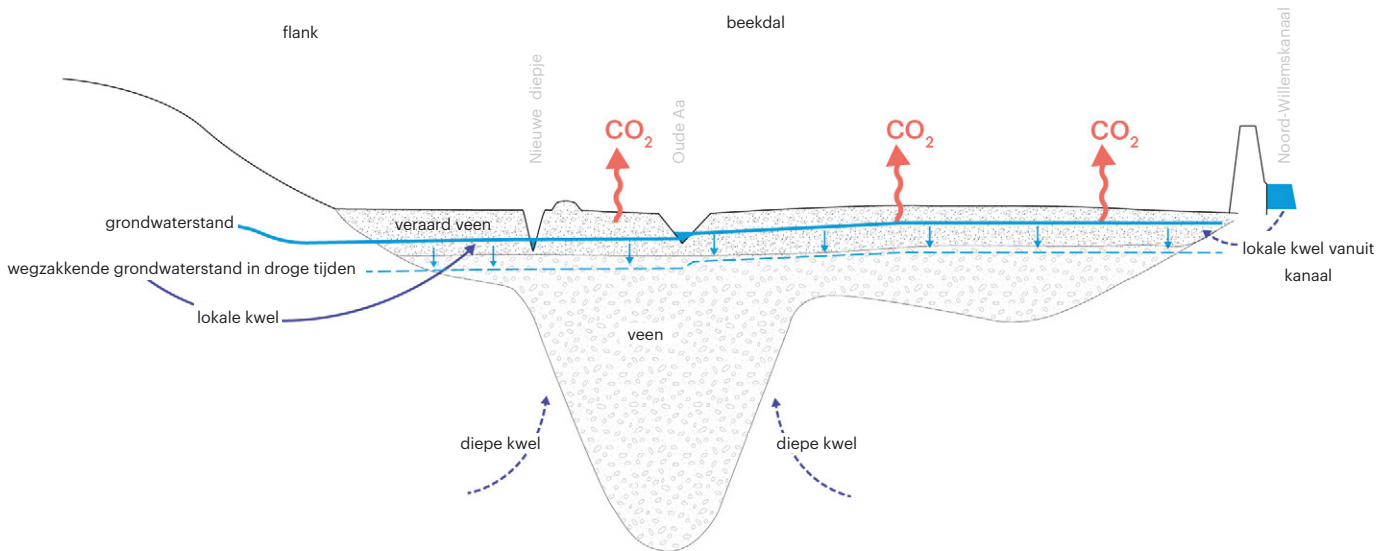

Plangebied

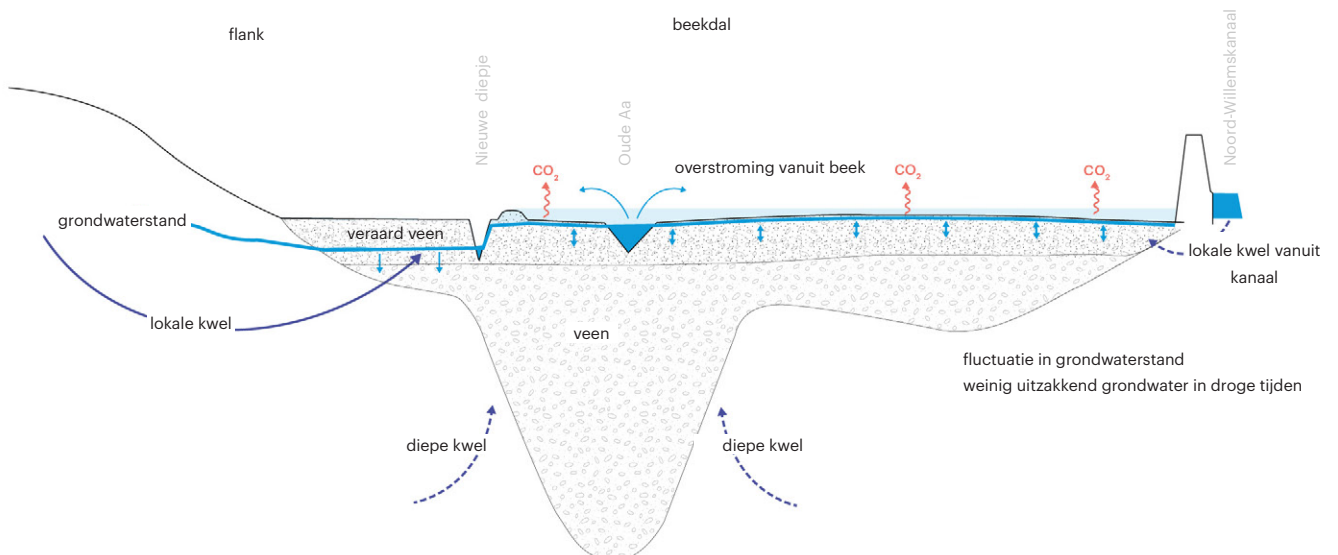
Vroeger

Nu

Toekomst

3. Natuurdoelen

Historisch perspectief

Voor de grootschalige ontginningen bestond het plangebied grotendeels uit zeggeveenmoeras. Bewoning vond plaats op zandduinen en mogelijk veenterpen. Vanaf de flanken, de hoge ruggen aan de oost- en westkant, stroomde lokaal grondwater toe. Onderaan de beekdalflanken trad dit weer uit. Daarnaast werd het beekdal gevoed met diep grondwater, afkomstig van een grotere afstand en van grotere diepten. De beek trad bij en na hevige regenval waarschijnlijk regelmatig ruim buiten zijn oevers.

Inmiddels ziet het beekdal er heel anders uit. Het landschap wordt doorsneden door het Noord-Willemskanaal en de snelweg A28. Het plangebied is in de loop der tijd ontgonnen door het graven van sloten en waterlopen. In de recente geschiedenis zijn veel ingrepen gedaan in het watersysteem. Daarbij is het waterpeil kunstmatig omlaag gebracht ten behoeve van landbouw. Het gebied bestaat nu uit overwegend graslanden die extensief beheer worden beheerd. Het waterpeil is een middenweg tussen een ideaal voor de landbouw en een ideaal voor de natuur.

Bevindingen door onderzoek

Er is veel onderzoek verricht om te kunnen bepalen welke natuur- en landschapswaarden het beste passen op deze locatie. Het is van belang dat ze aansluiten bij natuur- en watersystemen in de omgeving en het aangrenzende cultuurlandschap en dat ze realiseerbaar zijn. Arcadis heeft een watersysteemanalyse uitgevoerd, met aandacht voor bodem, hydrologie, waterbeheer, huidige en potentiële natuurwaarden. B-WARE heeft op verschillende locaties in het gebied biochemisch onderzoek gedaan. RAAP heeft de aardkundige, cultuurhistorische en archeologische waarden in beeld gebracht. Meer onderzoeken volgen nog. Zo is Arcadis bezig met een hydrologisch modelonderzoek om een beter idee te krijgen van de hydrologische effecten van mogelijke maatregelen en van de haalbaarheid van natuurdoelen.

De belangrijkste constatering van de onderzoeken is dat de veenlaag op de meeste plaatsen diep veraard is. De bovengrond blijkt zeer voedselrijk te zijn. Daarnaast zakken grondwaterstanden in droge tijden diep weg en is er niet of nauwelijks nog sprake van kwelinvloed tot in de wortelzone. Deze factoren zijn bepalend bij het vaststellen van mogelijke natuurbeheertypen. Ook andere factoren in het gebied zijn van belang, zoals behoud van de noodwaterberging, het voorkomen van wateroverlast voor de omgeving, beperking van CO₂-emissie en kansen voor vastlegging van koolstof.

Keuze natuurdoelen

Op grond van genoemde condities is geconcludeerd dat beekdalgraslanden als dotterbloemhooiland en schraallandvegetaties, maar ook weidevogelgrasland, geen haalbare opties zijn. Relatief voedselrijk bloemrijk grasland dat natter is dan nu, is als optie overwogen. Maar op veraard veen bij een hoger peil de voedselrijkdom terugdringen, kruidenrijkdom stimuleren en pitrusontwikkeling vermijden, is een lange en onzekere weg, waarvoor gedurende lange tijd intensief herstelbeheer nodig is. Dan is het realistisch om te kijken wat andere mogelijkheden zijn op deze plek. Moeras komt dan in beeld, omdat het goed aansluit op de rest van de laagveengordel, prima past in de benedenloop van het beekdal, kansen biedt voor veel soorten, voor vermindering CO₂-emissie en voor vastlegging van koolstof.

Voor moerasontwikkeling moet het waterpeil worden opgezet. Vanwege de te behouden ruimte voor noodwaterberging en de noodzaak om negatieve effecten op de omgeving tegen te gaan, is de speelruimte daarvoor begrensd. Er volgen nog verschillende onderzoeken, maar nu al is de verwachting dat alleen een veenmoeras in het wat drogere deel van het moeraspectrum mogelijk is. Mocht later in het proces toch blijken dat een natter veenmoeras mogelijk is, dan heeft dat vanuit natuur- en beheeroogpunt de voorkeur.

In de praktijk betekent moerasontwikkeling dat er spontane opslag kan ontstaan, wat op de drogere delen kan uitgroeien tot struiken en bos. Dit is stof voor discussie, want het wensbeeld Drentsche Aa is altijd een open beekdal geweest, met goed ontwikkelde beekdalgraslanden. Maar we hebben met een nieuwe tijd te maken. Die perspectieven zijn hier niet meer haalbaar. Bovendien zijn met de klimaatverandering nieuwe, urgente opgaven op de voorgrond getreden.

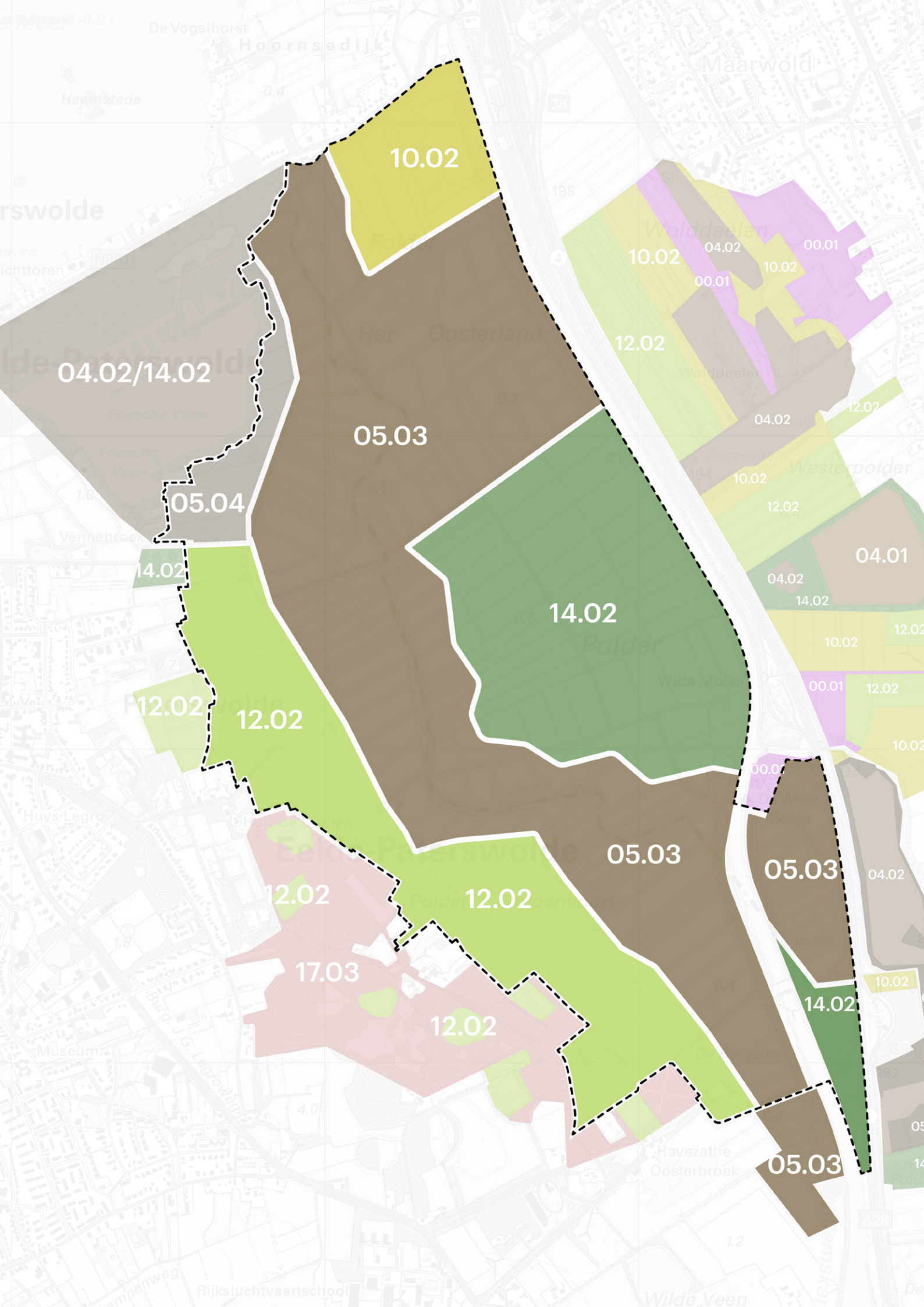
Met betrekking tot mogelijke natuurbeheertypen, valt een hoofdindeling van het plangebied te maken op basis van de verschillende hoogtes die zich hier aftekenen. Grofweg het laagste deel en de zone waar de Oude Aa deel van uitmaakt, zijn geschikt voor veenmoeras. Veenmoeras is van meerwaarde voor de benedenloop van de Drentsche Aa en de laagveengordel. Bovendien biedt het de mogelijkheid om CO₂-emissie optimaal te beperken. Dankzij veenvorming en bosontwikkeling wordt bovendien koolstof vastgelegd. Op de hoger gelegen Polder Glimmen zullen naar verwachting spontaan ruigte en bos ontstaan.

Een bijzondere plek is het gebiedje met de witte variant van de wilde kievitsbloem. Speciaal voor deze uiterst zeldzame soort wordt een apart peilvak aangehouden. In het aan de landgoederenzone grenzende deel van het plangebied is gekozen voor kruidenrijk grasland. De scheiding tussen het veenmoeras en dit kruidenrijke grasland wordt gevormd door een persleiding. Die moet bereikbaar blijven. Deze structuur ligt als een subtiele rug in het landschap. Hiermee is ook een scheiding van het waterpeil aanwezig tussen deze twee gebieden.

Bij bovengenoemde wensbeelden voor natuur horen natuurbeheertypen die hierna worden beschreven. Dit zijn veenmoeras (N05.03), voor de kievitsbloem vochtig hooiland (N10.02), kruiden- en faunarijk grasland (N12.02) tegen de westflank, en hoog- en laagveenbos (N14.02) voor Polder Glimmen. Binnen de bandbreedte van deze natuurbeheertypen wordt optimaal rekening gehouden met landschap, cultuurhistorie, archeologie en recreatie.

Legenda

	N00.01 - Nog om te vormen naar natuur		N05.04 Dynamisch moeras		N17.03 - Park- en stinzenbos
	N04.01 - Kranswierwater		N10.02 - Vochtig hooiland		Plangrens
	N04.02 - Zoete plas		N12.02 - Kruiden- en faunarijk grasland		
	N05.03 - Veenmoeras		N14.02 - Hoog- en laagveenbos		

10.02

04.02/14.02

05.03

05.04

14.02

14.02

12.02

12.02

12.02

17.03

12.02

12.02

05.03

05.03

14.02

05.03

10.02

12.02

04.02

00.01

10.02

04.02

10.02

12.02

04.01

04.02

14.02

10.02

12.02

00.01

12.02

10.02

00.00

04.02

10.02

05.03

14.02

N05.03 VEENMOERAS

Tot veenmoeras behoort de hele verlandingsreeks van open water met waterplanten, via zeggen-, biezen- en rietvegetaties, natte ruigten en drogere ruigten tot aan struweel. Goed ontwikkelde moerassen, met vooral ook jonge verlandingsstadia, behoren tot de meest soortenrijke habitats in Nederland. Veenmoerassen zijn zeer nat, maar de waterdynamiek is vrij gering. Wel is voor een blijvend goede kwaliteit een zekere fluctuatie in het waterpeil essentieel. Inundaties (overstromingen) horen bij dit type moeras, maar niet jaarlijks. Veenmoeras omvat bij voorkeur een aandeel open water ('s zomers tot circa 20%) en een niet te groot aandeel struweel (tot circa 10%).

Binnen de mogelijkheden van peilopzet zal het nog een behoorlijke uitdaging worden om de nattere delen van het veenmoeras-spectrum in voldoende omvang te kunnen realiseren.

Voorbeelden van doelsoorten: poelruit, vroege glazenmaker, porseleinhoen, gewone dotterbloem, otter, rivierprik, gevlekte witsnuitlibel, roerdomp, grote modderkruiper.

Poelruit

Vroege glazenmaker

Gewone dotterbloem

Otter

Gevlekte witsnuitlibel

Roerdomp

N10.02 VOCHTIG HOOILAND - KIEVITSBLOEMHOOILAND

Kievitsbloemhooiland valt onder het natuurbeheertype Vochtig hooiland. Vochtig hooiland is ooit ontstaan door ontginning van moerassen of natte bossen en door langdurig gebruik als hooiland. Het komt voor op natte veen- en kleibodems met een redelijke draagkracht. Door ontginning, ontwatering en bemesting zijn vochtige hooilanden zeldzaam geworden. Kievitsbloemhooiland komt voor op kleiige bodems, vooral in benedenlopen van rivieren, en bij een vrij breed bereik aan grondwaterstanden. Heel belangrijk zijn overstroming in het voorjaar en oppervlakkige uitdroging in de zomer. De overstromingen vertragen de grasgroei, waardoor de

kievitsbloem als bolgewas een voorsprong heeft. De lichte uitdroging zorgt voor goede doorluchting van de bodem. Ze worden jaarlijks tweemaal gehooid of, vaak op hogere delen, eenmaal gehooid en nabeweid. Bemesting is niet nodig, daar zorgt het inundatiewater voor. Alleen wanneer het te schraal wordt, kan licht worden bemest met vaste stalmest.

Voorbeelden van doelsoorten: wilde kievitsbloem, gele kwikstaart, gewone dotterbloem, watersnip, grote vossenstaart, geelsprietdikkopje.

Kievitsbloem

Gele kwikstaart

Gewone dotterbloem

Watersnip

Grote vossenstaart

Geelsprietdikkopje

N12.02 KRUIDEN- EN FAUNARIJK GRASLAND

Dit natuurbeheertype omvat graslanden die kruidenrijk zijn, maar die niet tot bijvoorbeeld schraallanden, vochtig hooiland of overstromingsgrasland behoren. Naast kruiden en grassen, kunnen hier diverse soorten struweel voorkomen. Het grasland wordt doorgaans extensief beweid en niet tot nauwelijks bemest. Kruiden- en faunarijk grasland past bij diverse bodems, van vochtig tot droog, heeft een (matig) voedselrijk karakter en komt in vrijwel alle landschapstypes voor. Bij een goede kwaliteit wordt het gekenmerkt door variatie in structuur (ruigte en plaatselijk

struweel, hogere en lagere vegetatie) en een kruidenrijke graslandbegroeiing die rijk is aan kleine fauna. Gradiënten binnen (grond)waterpeil en voedselrijkdom zorgen voor diverse vegetatietypen. Grasachtigen zijn dominant, maar kruiden en mossen hebben een oppervlakteaandeel van ten minste 20%.

Voorbeelden van doelsoorten: echte koekoeksbloem, muizenoor, zwartsprietdikkopje, kamgras, grauwe klauwier, hooibeestje, moerasstruisgras, veldleeuwerik.

Echte koekoeksbloem

Veldleeuwerik

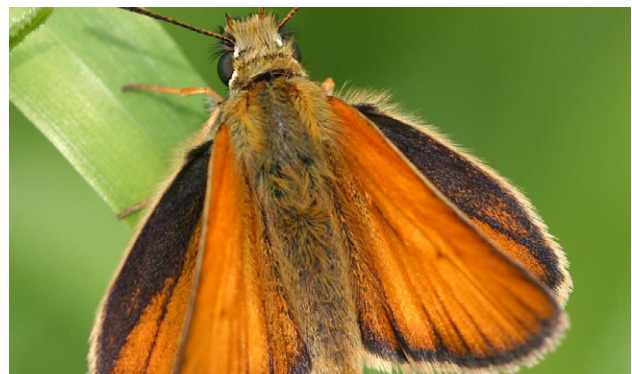
Muizenoor

Grauwe klauwier

Hooibeestje

Zwartsprietdikkopje

N14.02 HOOG- EN LAAGVEENBOS

Hoog- en laagveenbos omvat bossen en struwelen die worden gedomineerd door elzen, zachte berk, grauwe wilg, wilde gagel en katwilg op natte standplaatsen op venige bodem. Inhoudelijk is dit een breed bostype; de variatie in samenstelling en structuur is dan ook groot. Water speelt een voorname, sturende rol. Hoe groter de structuurvariatie en hoe natter het is, hoe groter de diversiteit aan soorten die erin voorkomen. De grondwaterstand staat in het voorjaar bij voorkeur aan of

dicht onder het maaiveld en zakt 's zomers niet dieper weg dan zo'n 45 cm. Eventueel staat er 's winters (regen)water op het maaiveld. Vanwege de hoogteligging zijn in de polders vooral de wat drogere varianten van dit bostype te verwachten.

Voorbeelden van doelsoorten: stijve zegge, matkop, boomkruiper, zwarte els, grote bonte specht, zachte berk, blauwborst.

Stijve zegge

Matkop

Zwarte els

Grote bonte specht

Zachte berk

Blauwborst

4. Schetsontwerp

In het schetsontwerp komen alle hiervoor genoemde aspecten in samenhang bij elkaar. Beleving van de openheid en de historische gelaagdheid vormt het belangrijkste ruimtelijke uitgangspunt. Zo zijn de verschillende deelgebieden met de gewenste natuurbeheertypen onder andere op basis van de historische verkaveling bepaald. Het gekozen natuurdoel veenmoeras voor het laaggelegen deel sluit bij dit uitgangspunt aan.

Los van wat spontane bosopslag op de beekduinen langs de beek, zal de vegetatie overwegend laag blijven. In hoeverre dit lukt, is mede afhankelijk van het opzetten van het waterpeil en de mogelijkheden voor beheer. De openheid komt tot uitdrukking tussen de landgoederenzone waar de singels lokaal worden versterkt en het oostelijk deel waar sprake is van een bosrand langs het kanaal en bosopslag in Polder Glimmen. Op de westflank zorgt het kruiden- en faunarijke grasland voor openheid. Het aanzetten van de flanken in combinatie met het vrijhouden van het beekdal waarborgt de openheid van het beekdal.

De aanwezige verkavelingsstructuren zijn karakteristiek voor de manier waarop de polders in het verleden zijn ontgonnen. Dezelfde sloten zullen bijdragen aan vernatting van de polders. Vooral op de westelijke flank en de hoger gelegen Glimmer Polder blijven deze patronen goed zichtbaar in het landschap. In het moerasdeel zal de

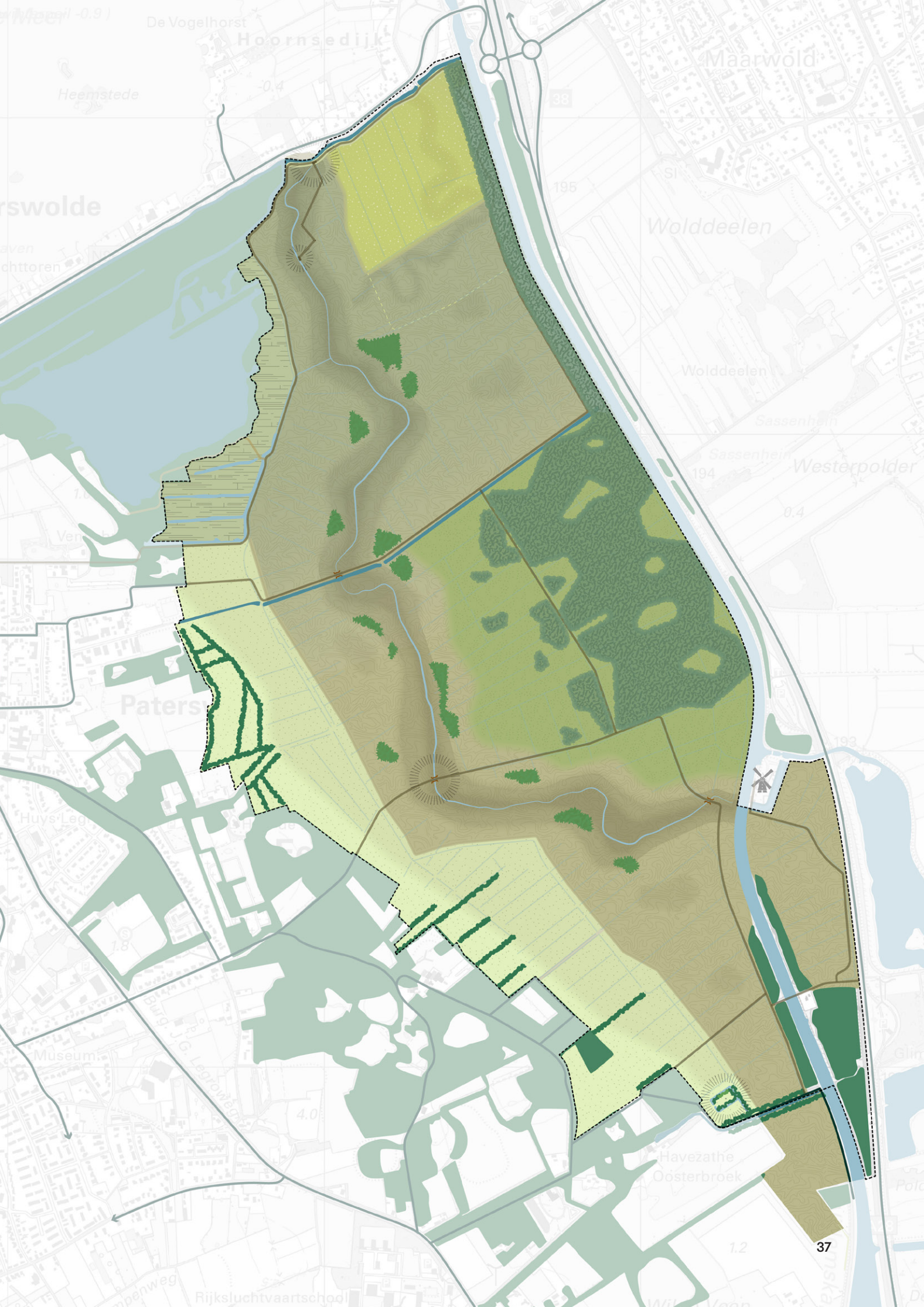
verkaveling deels vervagen. Door echter cultuurhistorisch en ecologisch onderbouwde waterstructuren op een slimme manier te onderhouden, kan de hoofdstructuur van de verkaveling zichtbaar blijven.

In het noorden van het plangebied bevindt zich een zeer zeldzame populatie van de witte kievitsbloem. Het voortbestaan van de kievitsbloem is sterk afhankelijk van de juiste (grond)waterstanden op het juiste moment. Om de leefomgeving van deze bijzondere plant te optimaliseren, wordt een apart peilvak gecreëerd. In de schets ligt een deel van de oude beekloop buiten het peilvak. Nader onderzoek moet uitwijzen wat de meest geschikte begrenzing van het peilvak is en of de oude beekloop daar geheel of gedeeltelijk binnen dient te vallen.

Voor de toegankelijkheid wordt zoveel mogelijk voortgebouwd op bestaande entrees en padenstructuur. Er is een centrale route van oost naar west waar een aantal noord-zuid gerichte inprickers op aantakken. Overigens zijn er maar weinig paden in het gebied, waardoor grote, niet toegankelijke eenheden ontstaan. Dat zorgt voor rust in het gebied, voor zowel mens als natuur. Zandpaden sluiten aan bij het natuurlijke en historische karakter van het gebied. Gekoppeld aan de paden, wordt een aantal specifieke plekken en elementen in het gebied gemaakt. Zij zijn bedoeld om de beleving van het landschap te verbijzonderen.

Legenda

	Veenmoeras		Vochtig hooiland		Kruiden- en faunarijke grasland
	Hoog- en laagveenbos		Ruggetje		Bijzondere plek
	Brug		Paden		Houtsingels
	Drentsche Aa		Spontane bosopslag		Witte Molen
	Schipsloot		Landgoederenzone		Voormalige Havezate Oosterbroek

ONTWERPPRINCIPES EN PLANTOELICHTING

Openheid tussen de flanken

Door de randen te versterken, wordt het contrast tussen de flanken en het beekdal vergroot en wordt de beleving van de kenmerkende en zeer gewaardeerde openheid versterkt. De rand aan de westzijde wordt versterkt door het lokaal terugbrengen dan wel herstellen van houtsingels en het revitaliseren van bestaande singels en wallen. Dit sluit aan bij het historische beeld van deze overgang.

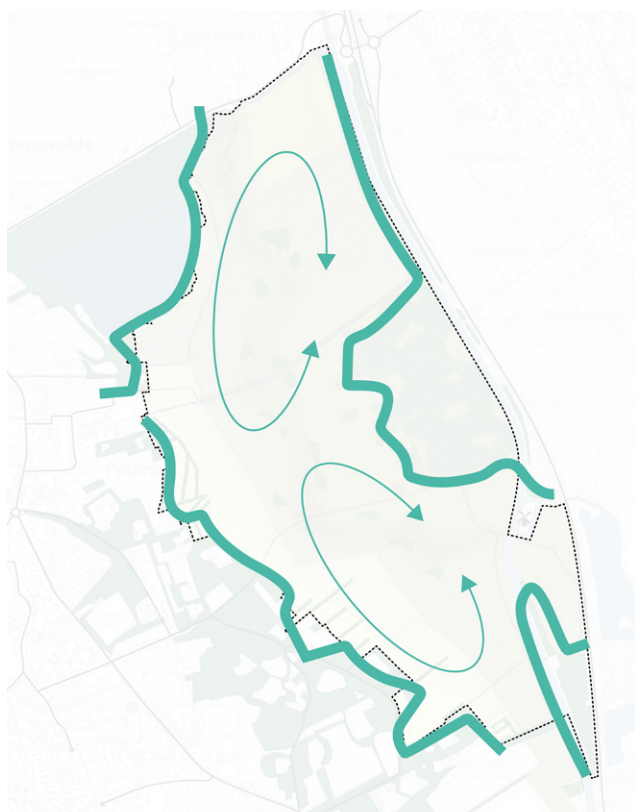
Tevens ontstaat er meer afwisseling in de beleving van de overgang van de landgoederenzone naar de kruiden- en faunarijke graslanden op de flank. De singels sturen de blik, creëren doorkijkjes en maken door de toegepaste soorten de overgang van droog naar nat zichtbaar. Tussen de beslotenheid van het bos en de grootschalige openheid wordt de beleving van de tussenmaat ingezet om het contrast met die grote openheid te versterken.

Aan de oostzijde zal bosvorming plaats gaan vinden. Op termijn zal de Polder Glimmen een sterker landschappelijke eenheid vormen. Het gericht en regelmatig terugzetten van opslag maakt het mogelijk om bosvorming te laten plaatsvinden en tegelijkertijd belangrijke zichtrelaties te behouden.

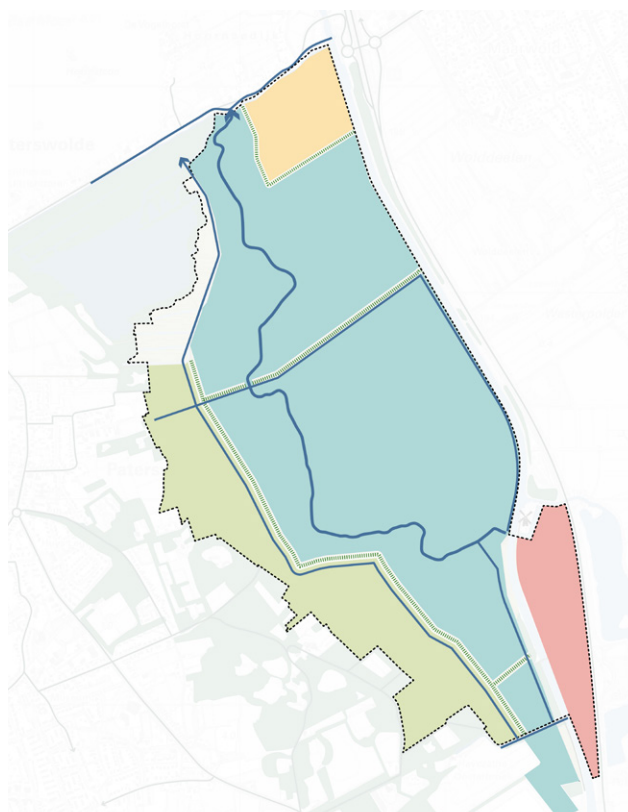
Robuuste landschapseenheden en peilvakken

Om de beoogde landschapseenheden te realiseren, zijn enkele nieuwe peilvakken nodig. Voor de aan- en afvoer van water wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande watergangen. Uitgangspunt is een systeem met een minimum aan kunstwerken, waaronder gemalen. Dat draagt bij aan de vorming van robuuste eenheden en vermijdt extra CO₂-emissie. De peilvakken worden van elkaar gescheiden door ruggetjes in het landschap. De scheiding tussen het moeras en de graslanden op de flank valt samen met de noord-zuid lopende persleiding. Het ruggetje is met zijn circa 40 cm hoogte weliswaar zichtbaar, maar heeft geen invloed op de beleving van de openheid. Ook bij de scheiding tussen het moeras en het kievitsbloemhooiland wordt gestreefd naar een zo laag mogelijke rug.

Het peilbeheer in de polders mag geen negatieve invloed hebben op de waterhuishouding van de hoger gelegen landgoederenzone en het dorp Eelde-Paterswolde.

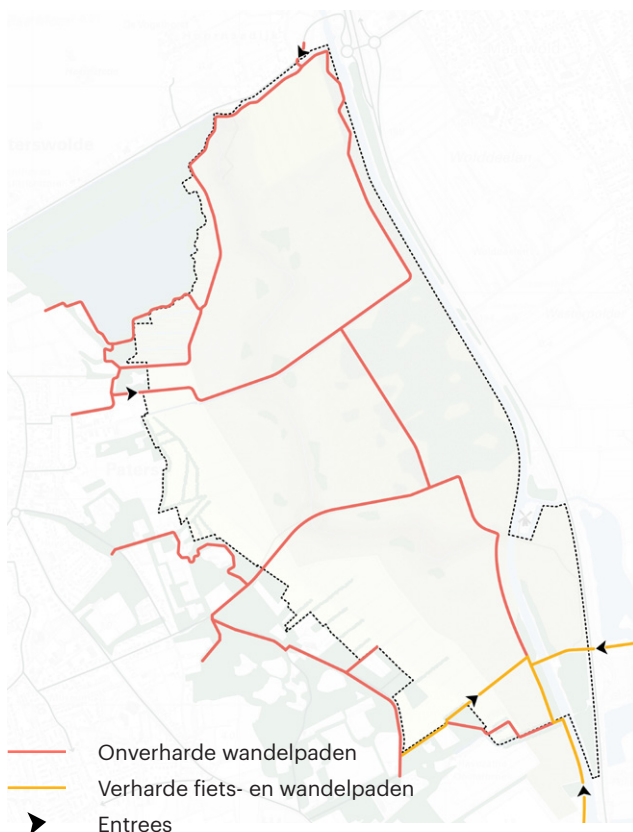
Versterken van de randen en openheid in het beekdal

Verschillende peilvakken

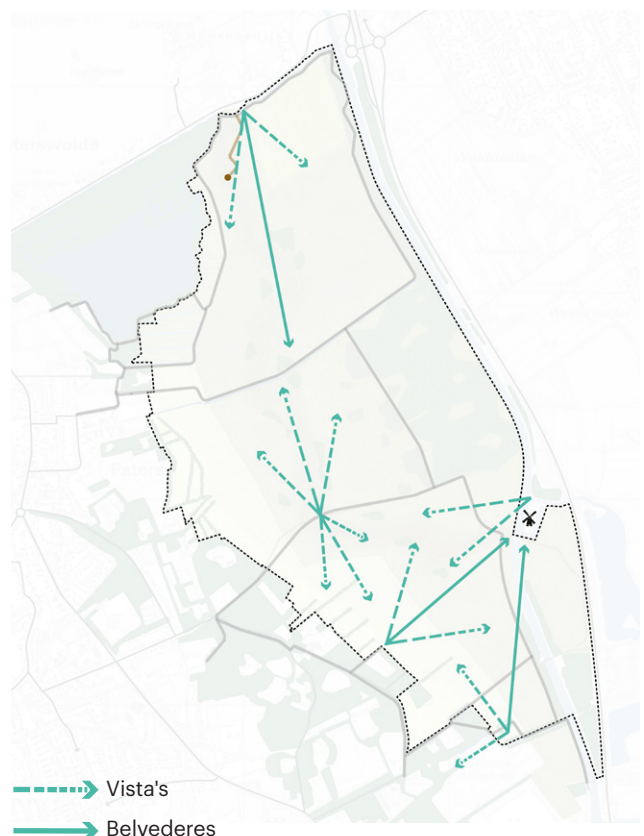
Verbindingen en heldere entrees

Het gebied is vooral toegankelijk voor de wandelaar. Uitzondering vormt de fietsdoorsteek in het zuiden, die Glimmen en Eelde met elkaar verbindt. Met het oog op rust voor flora, fauna en gebruiker zijn in het gebied maar weinig paden en toegangen te vinden. De maaswijdte voor het padensysteem is bewust groot gehouden. De verbindingen zijn grotendeels gebaseerd op de al aanwezige padenstructuur. Een van de toevoegingen is een pad dat vanaf de Eelder Schipsloot langs het Noord-Willemskanaal in noordelijke richting naar de Meerweg loopt. Dit pad zorgt voor extra belevingswaarde en voor een betere verbinding met Haren. Het gebied is aan de westzijde op vier plekken toegankelijk. Aan de oostzijde kan de wandelaar, komend vanuit Glimmen na het oversteken van de brug over het kanaal, kiezen uit drie richtingen om het gebied in te gaan. Onverharde paden kenmerken het gebied. Een van de ontwerpprincipes is het omzetten van bestaande (half) verharde paden naar onverharde zandpaden. Zo wordt beter aangesloten bij het landelijke karakter van de rest van het gebied en wordt wandelen aangemoedigd. Dit geldt uiteraard niet voor het fietspad in het zuiden.

Bijzondere plekken en elementen

Op een aantal plekken in het gebied kunnen elementen worden toegevoegd waar men even stil kan staan om de omgeving in zich op te nemen. Een van die plekken is onderdeel van een doorgaande route: de vlonderbrug. De andere plekken zijn bestemmingen en vormen een uitkijkpunt waar het gebied van buitenaf of vanaf de rand kan worden ervaren. Deze uitzichtpunten zijn zo gekozen dat ze de aanwezige flora en fauna zo min mogelijk in de weg zitten. Ze bevinden zich aan de randen van de grote natuureenheden en zullen sober en doelmatig van karakter zijn. De aandacht wordt gevestigd op de kwaliteit van het gebied zelf. De uitzichtpunten zijn een middel, geen doel. Deze drie ingrepen zijn nader uitgewerkt aan de hand van schetsen en bijpassende referenties (zie pagina 42 t/m 47).

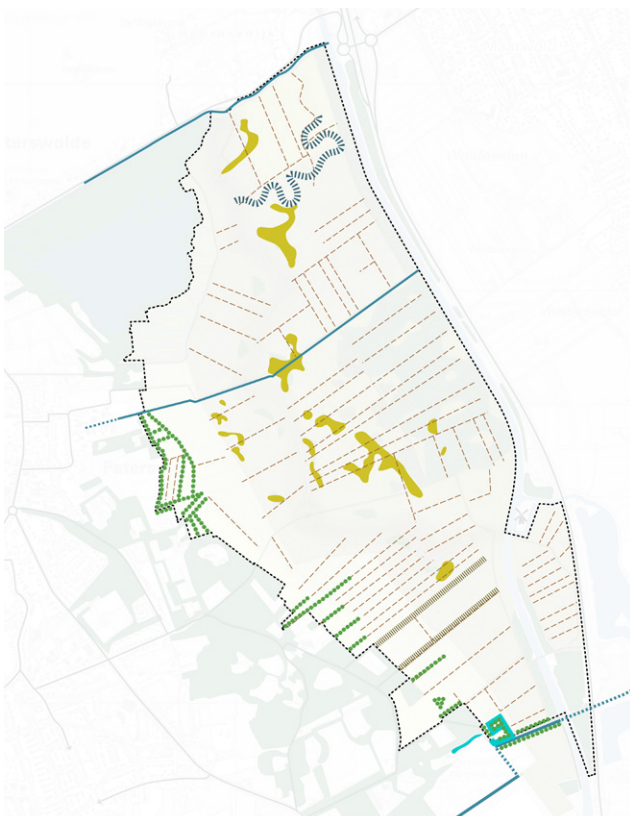
Cultuurhistorie

Het gebied is rijk aan cultuurhistorische elementen en structuren. In de hoofdopzet van het ontwerp wordt een groot aantal van deze elementen gebruikt om de ingrepen voor de nieuwe functie te ordenen. Ook gebruiken we elementen om de openheid en het contrast met de randen te versterken, zoals de houtsingels en de oude verkavelingsstructuur op de flank met de landgoederen. Op de verspreid over het gebied liggende beekduinen (van nature hoger gelegen zandkoppen) kan spontane bosopslag plaats gaan vinden, waardoor ze duidelijker zichtbaar worden in het landschap. Verder zijn in het gebied restanten van leidijken te vinden. Deze door de mens gemaakte hoger gelegen structuurlijnen in het landschap worden behouden en waar mogelijk hersteld. Door de hogere ligging zullen de dijkjes zichtbaar blijven. In het zomerseizoen en buiten het broedseizoen zijn ze toegankelijk. Op drie plekken binnen of in nabijheid van het plangebied bevinden zich schipsloten. Deze lijnen in het landschap blijven intact. Op hun oevers ligt een wandelpad.

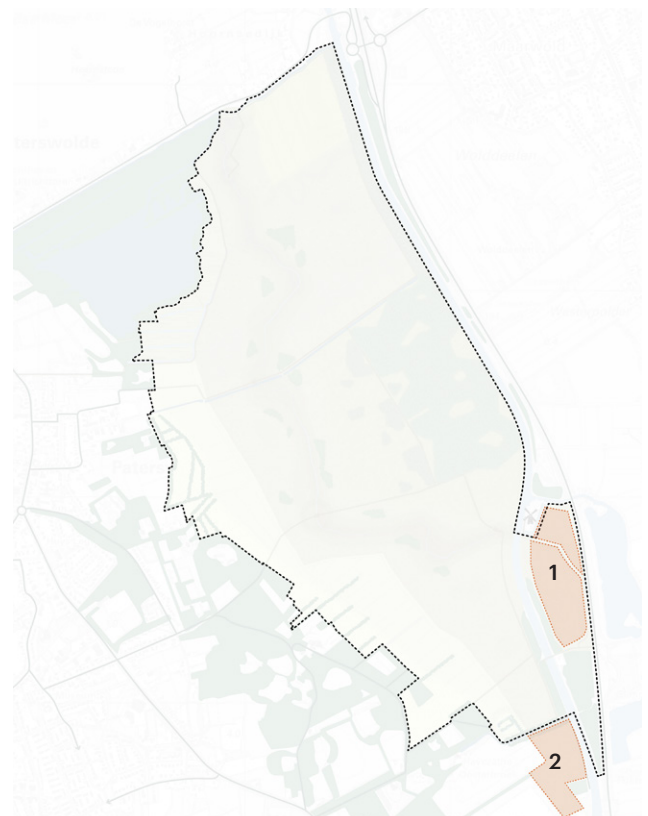
In het zuiden van het plangebied ligt een voormalig borgterrein, Havezate Oosterbroek. Bewoners hebben deze plek ooit verlaten vanwege wateroverlast. Het nieuwe huis staat hoger op de flank. Het voorstel is om door herstel van de beplanting en de toegankelijkheid het oude borgterrein weer herkenbaar te maken. Bij wijze van referentie aan het gebouw is bijvoorbeeld een robuust uitkijkpunt mogelijk (zie pagina 46 en 47).

Waterberging

Verhoging van de waterstanden is van essentieel belang voor het kunnen behalen van de beoogde natuurdoelen. Door noodwaterbergingscapaciteit buiten het oorspronkelijke plangebied te creëren, ontstaat de mogelijkheid om de waterstanden in het plangebied te verhogen. Hieronder zijn mogelijke bergingsgebieden aangegeven. Nader onderzoek is nodig om vast te stellen of deze plekken voldoen en om het geheel technisch uit te werken.

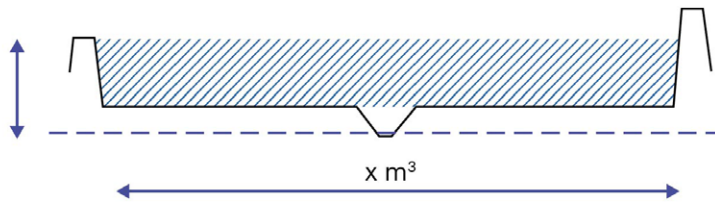

Cultuurhistorische elementen

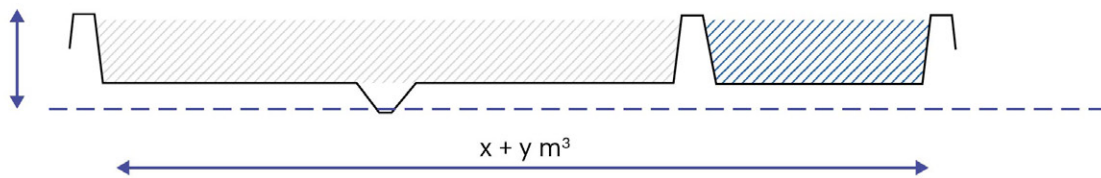

Waterbergingsgebieden

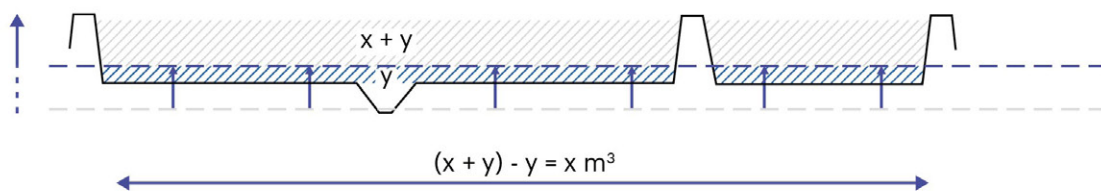
Huidige waterbergingscapaciteit

Uitbreiding van de bergingscapaciteit...

... geeft mogelijkheid om grondwaterstand in de winter, wanneer de noodberging noodzakelijk is, in delen van het plangebied te verhogen

BIJZONDERE PLEKKEN EN ELEMENTEN

Uitkijkpunt Friescheveen

De Meerweg is een belangrijke recreatieve route met veel passanten. Het gebied is vanaf de weg niet te zien vanwege de dijk. Nabij het voormalige café Friescheveen kun je de dijk gemakkelijk betreden en dan ontvouwt zich een prachtig uitzicht over het gebied. De openheid en de lengterichting van het beekdal kunnen hier optimaal worden ervaren. Toevoeging van een vlonderpad maakt beleving van het gebied op twee niveaus mogelijk. Boven op de dijk ervaar je de weidsheid vanuit een hoog perspectief. Volg je de bijna tot in de beek lopende vlonder, dan heb je perspectief laag over het dal. Van toeschouwer op afstand word je onderdeel van het natuurgebied en bevind je je midden in het veenmoeras.

Vlonderpad met natuurlijke uitstraling

Het zorgvuldig vormgegeven houten vlonderpad sluit met zijn uitstraling aan bij het natuurlijke karakter van de omgeving. Het pad loopt van en naar de beek. Als wandelaar beweeg je slingerend door het moeras en kom je op een spannende manier uiteindelijk bij de beek. Daar transformeert de vlonder van looppad in houten zitelement. De bezoeker kan hier contact maken met de waterkant. De dynamiek van de beek wordt heel fysiek beleefbaar gemaakt.

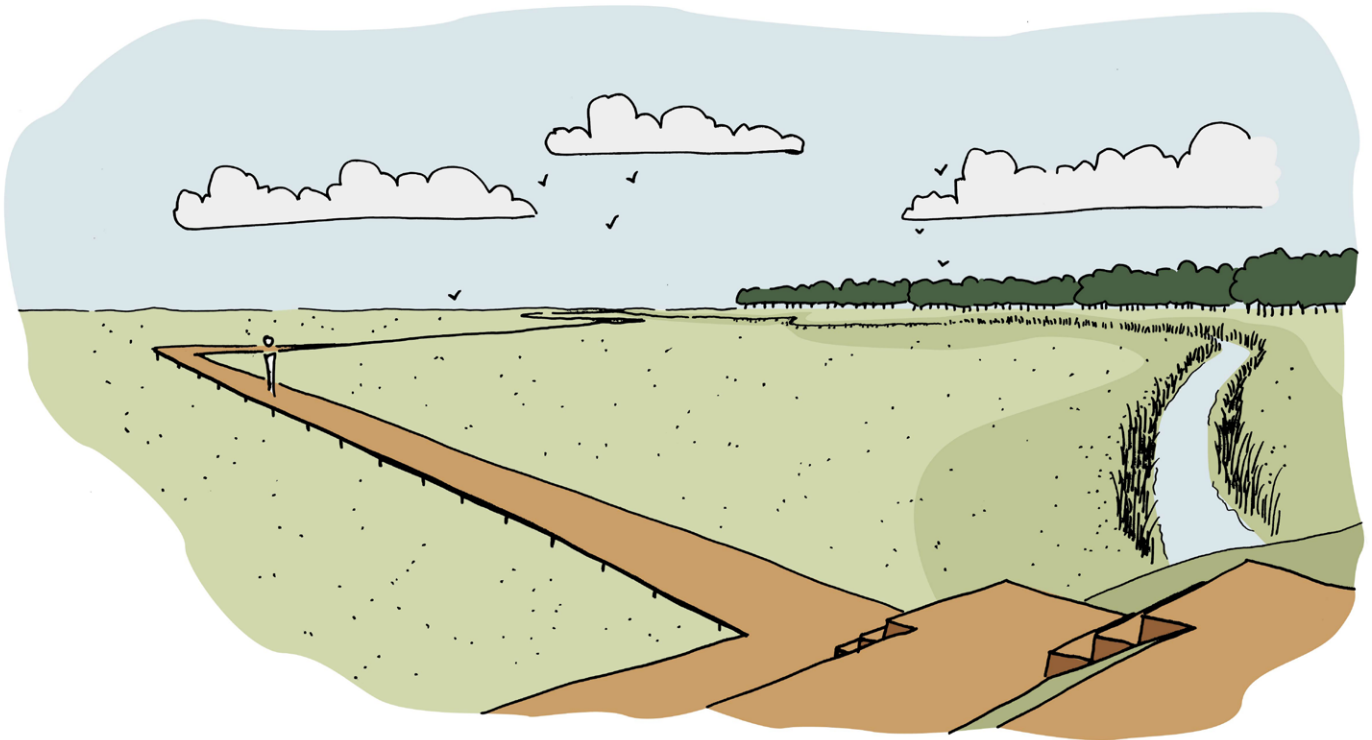
Zitelement volgt landschap; dijk en oever

Beleefbaarheid van het water op het eindpunt

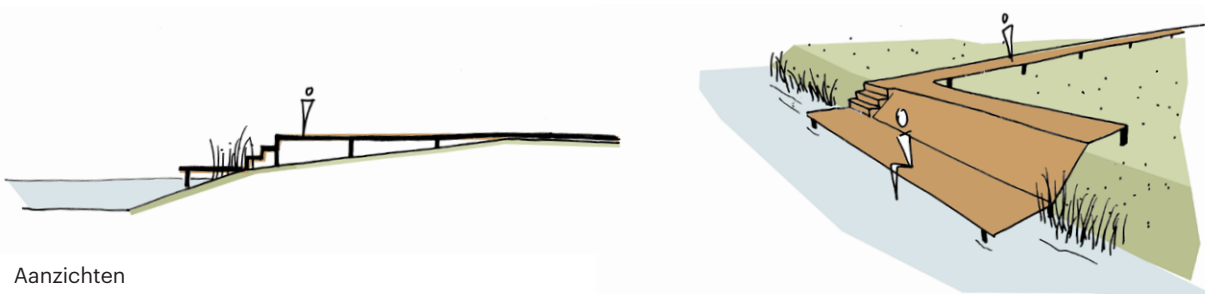
Vlonderpad eindigt midden in het veenmoeras

Vlonderpad loopt vanaf de dijk naar de beek

Beleving van het beekdal en het water op verschillende niveaus

Aanzichten

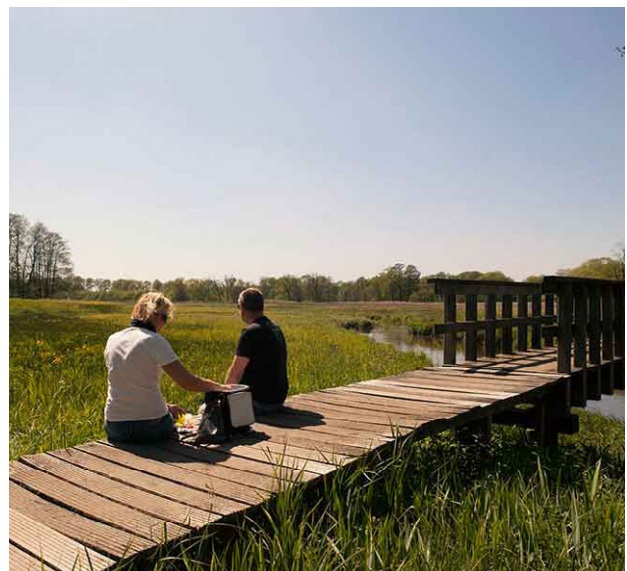
Brug over de beek

Daar waar het water van de beek en de padenstructuur elkaar ontmoeten, ontstaan interessante plekken. Een van deze plekken bevindt zich in het midden van het gebied. Vanuit deze plek is het gebied zowel in noordelijke als zuidelijke richting in volle glorie te ervaren. Waar het moeras begint, gaat het onverharde pad over in een vlonderpad. Wandelaars houden de voeten droog. Het pad glooit langzaam omhoog richting de beek en gaat vloeiend over in een brug. Deze brug komt een paar meter boven het landschap uit en op het hoogste punt ontstaat een uitkijkpunt.

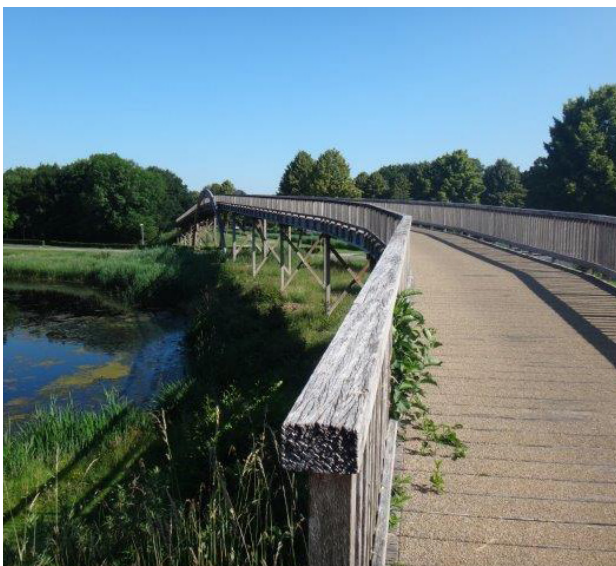
Door de brug tegelijk met de glooiing te verbreden, ontstaat op het hoogste deel ruimte om zitgelegenheid te creëren. De zitelementen worden dusdanig gepositioneerd dat de kijkrichting gelijk loopt met de lengterichting van het beekdal. Vanuit het landschap gezien fungeert de brug, dankzij de verhoogde ligging, als ijkpunt in het gebied. De vormgeving en het materiaal zijn sober en sluiten aan bij het gebied. Uitgangspunten zijn een uitvoering in hout en een ranke detaillering.

Ruimte maken in de bocht

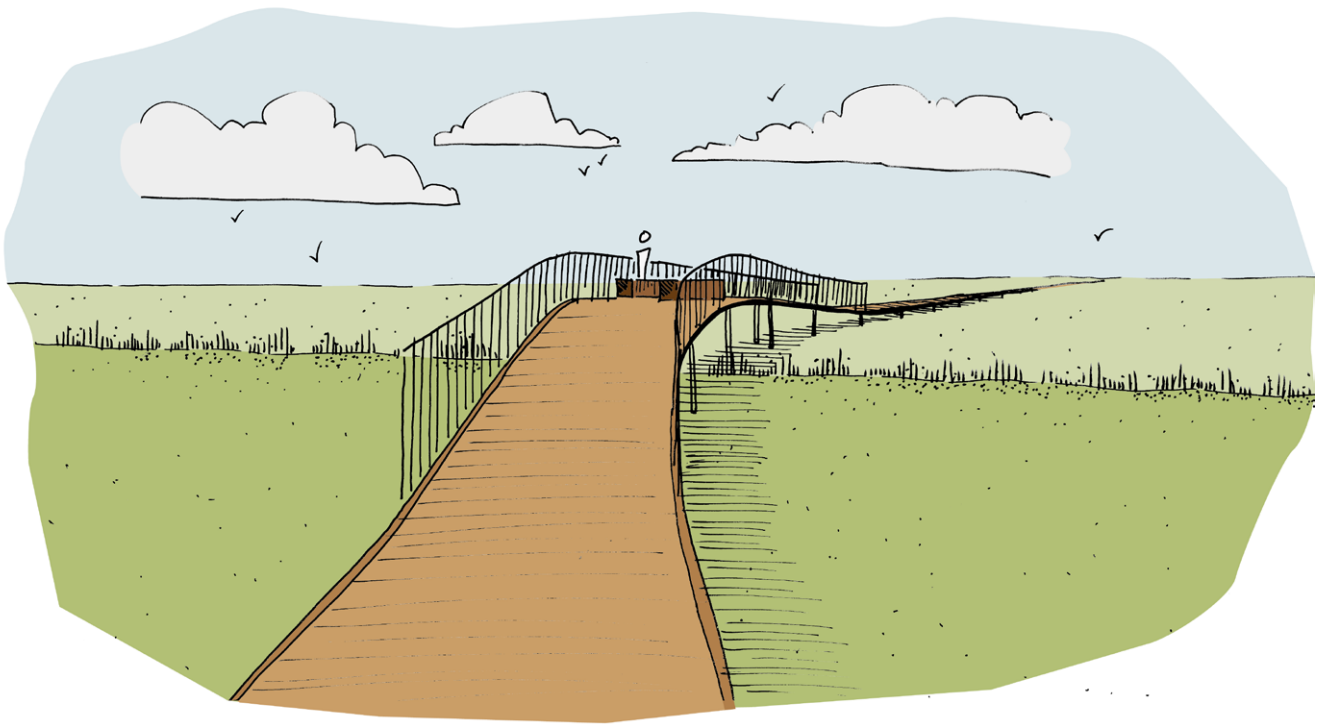
Vloeiende overgang landschap en brug

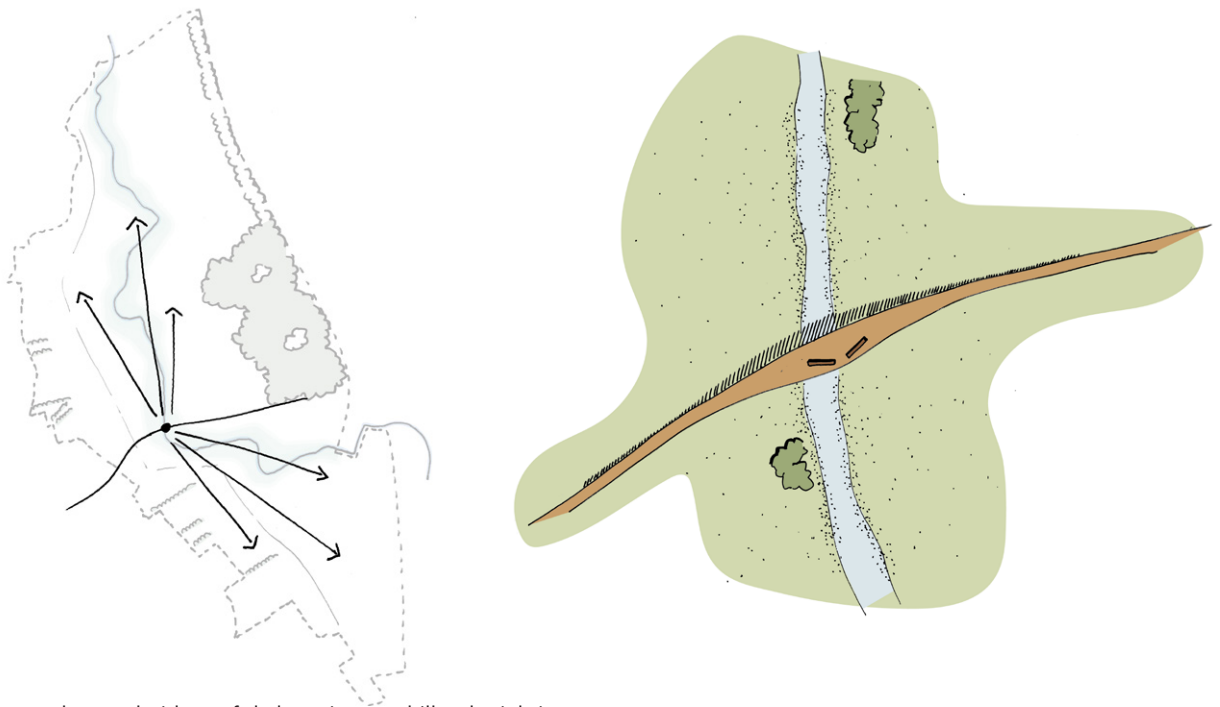
Brug boven de beek

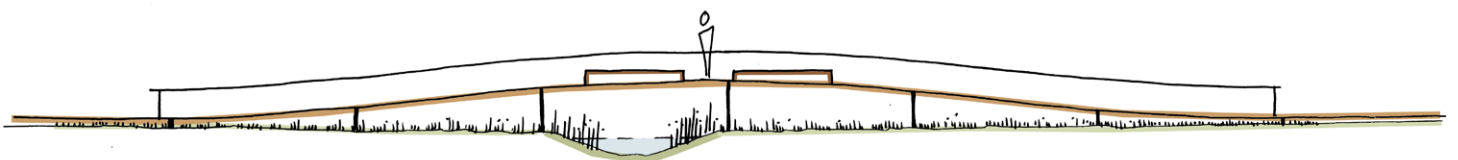
Ruimte voor rustmoment op het hoogste punt

Vloeiende overgang tussen brug en landschap

Beleving van de openheid vanaf de brug in verschillende richtingen

Zijaanzicht

Havezathe Oosterbroek

In het meest zuidelijke deel van het gebied bevindt zich een voormalig borgterrein. Karakteristiek voor dit terrein was de (inmiddels gedempte) gracht die onder meer diende voor aan- en afvoer van goederen vanaf de aangrenzende schipsloot. Het terrein wordt omzoomd door groen en is in de laatste decennia in verval geraakt. Het voorstel is om de gracht en de beplanting te herstellen en om op de plek van de voormalige borg een uitkijkpunt te realiseren.

Dit uitkijkpunt richt zich naar twee kanten. Door een laagte in de omzoming van het terrein, wordt het zicht richting de openheid van het beekdal gedirigeerd. Hierbij zullen de Witte Molen en de voorgestelde nieuwe brug over de beek als markante punten aan de horizon te zien zijn. Anderzijds voorziet een opening in de groene rand aan de westzijde in een zichtrelatie met de landgoederenzone en de nieuwe locatie van Havezate Oosterbroek.

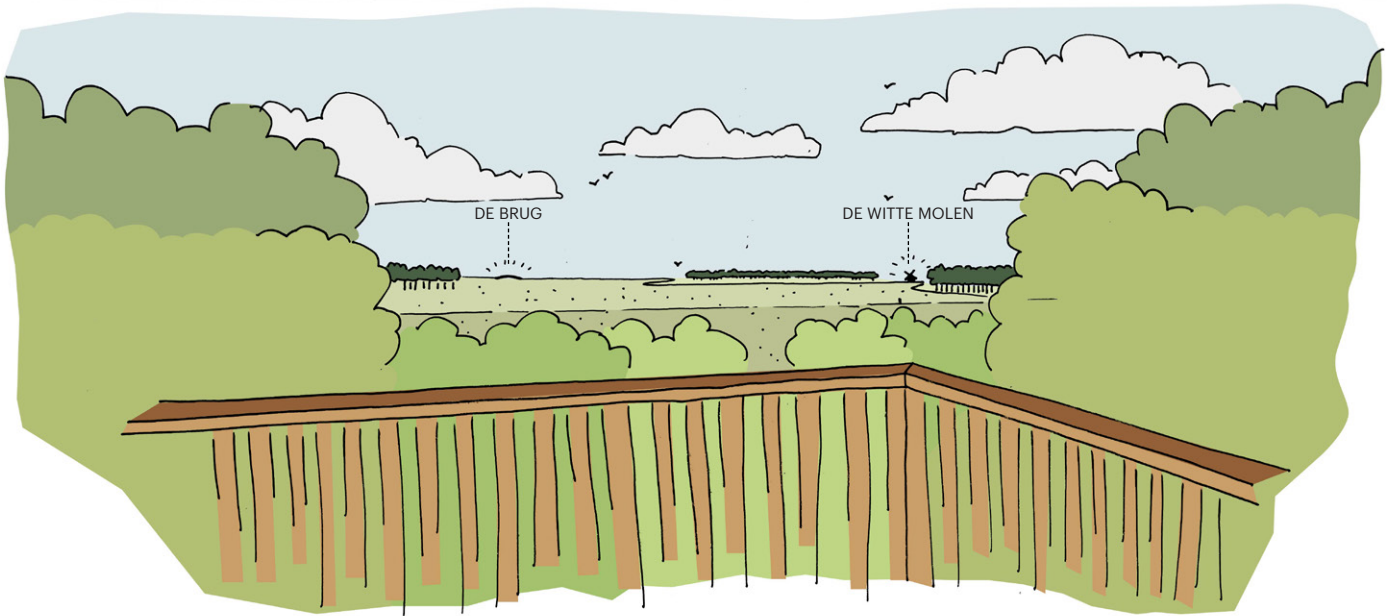

Duidelijke richting, oriëntatie voormalige havezate als basis

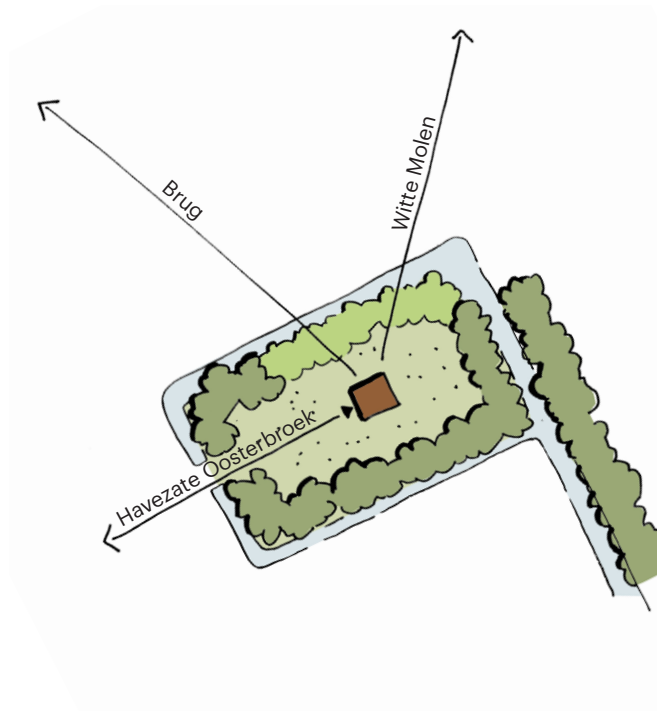
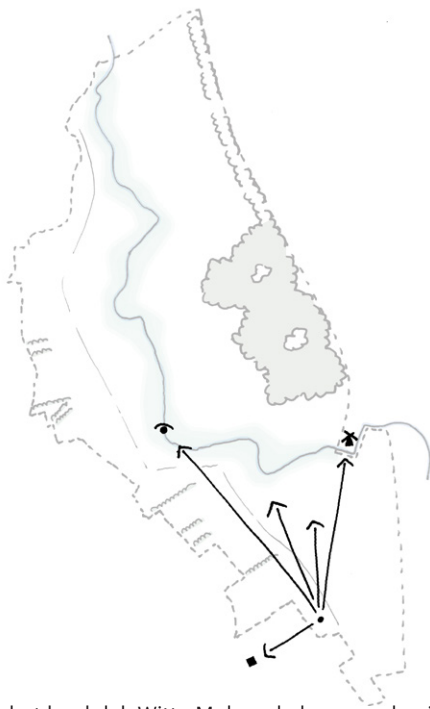
Analoog aan oude middeleeuwse steenhuizen, kan een uitkijkpunt worden gemaakt dat robuust en simpel is. De toren heeft een vierkante (of eenvoudige vierhoekige) grondvorm. De zijden zijn gesloten; oude steenhuizen waren immers bedoeld om de vijand buiten te houden. De bovenkant van de toren blijft onopvallend onder de boomtoppen. De uitkijpunten (in beide richtingen) liggen dus niet al te hoog. Wel kunnen ze elk hun eigen hoogte hebben. Het gaat om een heldere en duidelijke, maar tegelijk terughoudende ingreep om de plek te verbijzonderen en de geschiedenis op een aanschouwelijke manier voelbaar te maken.

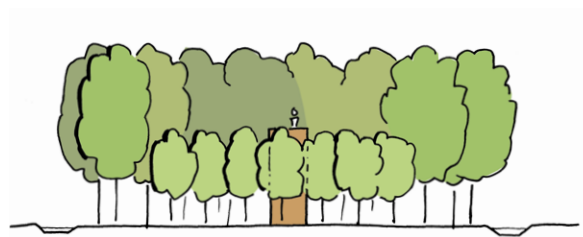
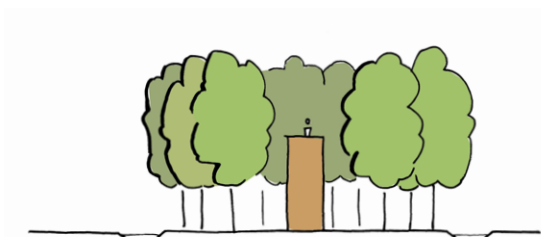
Uitstraling robuust en flink (toren in afbeelding hoger dan beoogd)

Door een opening in de singel wordt het zicht gekaderd

Zicht op het beekdal, Witte Molen, de brug en de nieuwe Havezate Oosterbroek

Zijaanzichten

5. Hoe nu verder?

De afgelopen jaren is met diverse gebiedspartners, onderzoeks- en ontwerpbureaus en bewoners intensief samengewerkt om te komen tot een integraal schetsontwerp. Zo zijn in de aanloop naar het schetsontwerp vier scenario's opgesteld, die met inbreng van gebiedspartners, omwonenden en onderzoeken zijn versmald naar twee denkrichtingen voor het gebied. Diverse onderzoeken, zoals een watersysteemanalyse, een bodemchemisch onderzoek en een onderzoek naar aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden, zijn leidend geweest in het bepalen van de natuurbeheertypenkaart. Via een rondwandeling langs informatiepunten zijn in- en omwonenden betrokken bij het project en tijdens een schetssessie zijn diverse thema's verder uitgewerkt.

Het voorliggende schetsontwerp kan worden beschouwd als een document waarin de hoofdlijnen voor de inrichting en de beeldkwaliteit zijn vastgelegd. Het geeft richting en fungeert als toetsingskader voor verdere planvorming.

De volgende stap is het opstellen van een inrichtingsplan. Hierin wordt het schetsontwerp verder uitgewerkt naar een uitvoerbaar plan met concrete maatregelen. Met het meer concreet worden van de planvorming zullen meer concrete onderzoeken nodig zijn. Denk aan hydrologische effecten van ingrepen en nader onderzoek naar archeologische vindplaatsen op zandkoppen en de eventuele aanwezigheid van veenterpen. Andere belangrijke aandachtspunten zijn het beheer, de financiële haalbaarheid en de invloed van grondposities.

Voor de beleefelementen, zoals uitkijkpunten en een brug, geeft het schetsontwerp een impressie van hoe ze eruit kunnen zien. Het geeft richting aan de beeldkwaliteit. Dergelijke voorzieningen worden echter pas concreet gemaakt in samenwerking met de grondeigenaren, omgeving, overheden en andere betrokkenen.

Het inrichtingsplan dient als basis dienen voor de ruimtelijke-ordeningsprocedure, waarbij via een provinciaal inpassingsplan (PIP) voor beide provincies de bestemming naar natuur wordt gewijzigd. Nadat alle vergunningprocedures zijn doorlopen, wordt het plan in praktijk gebracht. Dit betekent dat alle beschreven (natuur)maatregelen worden uitgevoerd in het veld. Naar verwachting wordt daar in 2025 mee van start gegaan.

Ook tijdens de verdere planvorming houden we u op de hoogte. U kunt de website raadplegen of u aanmelden voor de nieuwsbrief via: <https://www.meerschappaterswolde.nl/werkzaamheden-paterswoldsemeer>.

Bronnen

Diverse rapporten

- Watersysteemanalyse Polder Oosterland Lappenvoort, Systeembeschrijving en effectbeoordeling streefbeelden / Arcadis, 17 mei 2021
- Plangebied Polders Oosterland en Lappenvoort, Bureauonderzoek naar aardkundige, cultuurhistorische en archeologische waarden / RAAP, 3 december 2020
- Bodemchemisch onderzoek Polders Oosterland conceptnotitie / B-WARE, 30 september 2021
- Natuurvisie Lappenvoort/Oosterland / Natuurmonumenten, december 2008
- Landschapsvisie Drentsche Aa 2.0 / Strootman Landschapsarchitecten, januari 2016

Websites

- www.bij12.nl

